

Suomen teollis- ja tekijänoikeuksien toimintakenttä

Suomen IPR-strategian perusselvitys

**IPR University Center
Huhtikuu 2008
Päivitetty elokuussa 2008**

Nimeke	Suomen teollis- ja tekijänoikeuksien toimintakenttä
Alanimike	Suomen IPR-strategian perusselvitys
Rinnakkaisnimike	
Tekijä(t)	Mansala, Marja-Leena
Yhteisötekijä	IPR University Center
Toimeksiantaja	Työ- ja elinkeinoministeriö
Sarja, numero	IPR Series B:2
Julkaisuaika	Maaliskuu 2009
Koko	47 s., 210 kB (pdf)
Julkaisun tyyppi	PDF
Tutkimusprojekti	
Opinnäyte	Ei
Tieteell. arvioitu (Refereed)	Ei
Kieli	Suomi
Kokous	
Julkaisija	IPR University Center
Huomautuksia	Julkaistu tammikuussa 2009 työ- ja elinkeinoministeriön IPR-strategian taustaselvityksen <i>IPR tehokkaaseen käyttöön! Aineksia teollis- ja tekijänoikeuksien strategiaan</i> yhteydessä

Työ- ja elinkeinoministeriö tilasi (2007) IPR University Centeriltä immateriaalioikeuksiin liittyvän perusselvityksen käytettäväksi kansallisen IPR-strategian valmistelussa. Selvitys on Suomen ensimmäinen teollis- ja tekijänoikeuksien infrastruktuurin kokonaisvaltainen kartoitus, joka ulottuu oikeuksien synnystä ja hallinnoinnista niiden puolustamiseen. Lisäksi se kuvaa IPR-infrastruktuurin toiminnan edellytyksiä, aukkoja ja puutteita sekä esittää miten puutteita voidaan korjata.

Suomen teollis- ja tekijänoikeuksien toimintakenttä julkaistiin alun perin kansallisen IPR-strategian taustaraportin *IPR tehokkaaseen käyttöön! Aineksia teollis- ja tekijänoikeuksien strategiaan* (2009) liitteenä (Liite 1). Tausta-aineiston nojalla valtioneuvosto teki 26.3.2009 periaatepäätöksen vuoteen 2015 ulottuvasta aineettomien oikeuksien strategiasta eli IPR-strategiasta.

Taustaraportin ja strategian julkaisutiedot:

Nimeke:	IPR tehokkaaseen käyttöön! Aineksia teollis- ja tekijänoikeuksien strategiaan		
Sarja	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja, Konserni		
Sarjanumero	37/2008		
Julkaisuvuosi	2009		
ISSN (painettu)	1797-3554	ISSN (sähköinen)	1797-3562
ISBN (painettu)	978-952-227-127-3	ISBN (sähköinen)	978-952-227-128-0
Sivumäärä	49 s. + liitteet 96 sivua		
Kieli	suomi, tiivistelmä englanniksi ja ruotsiksi		

Raportti on tulostettavissa myös verkosta:

<http://www.tem.fi/files/21570/TEM37liitteineen.pdf>

Valtioneuvoston periaatepäätös vuoteen 2015 ulottuvasta aineettomien oikeuksien (IPR) strategiasta (26.3.2009). Päätös on julkaistu verkossa:

<http://www.valtioneuvosto.fi/tiedostot/julkinen/periaatepaatokset/2009/IPR-strategia/145451.pdf>

Suomen teollis- ja tekijänoikeuksien toimintakenttä

Sisältö

JOHDANTO	3
1. IMMATERIAALIOIKEUDET KANSANTALOUDESSA	4
2. TOIMIALAT	8
2.1. Lääketeollisuus ja bioteknologia.....	8
2.2. Informaatiotekniikka, ICT-sektori	9
2.3. Perinteinen teollisuus	10
2.4. Palvelusektori	11
3. IMMATERIAALIOIKEUDET JA SUOJAMUODOT	13
3.1 Patentti	14
3.2 Hyödyllisyysmalli	15
3.3 Malli.....	16
3.4 Tekijänoikeus.....	17
3.5 Toiminimi.....	18
3.6 Tavaramerkki.....	18
3.7 Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa.....	19
3.8 Maantieteelliset merkinnät.....	20
3.9 Verkkotunnukset.....	20
3.10 Täytäntöönpano	21
3.11 Mihin suuntaan kehitys kulkee?.....	21
4. TOIMIJAT JA NIIDEN TEHTÄVÄT	23
4.1 Ministeriöt	23
4.2 Virastot ja laitokset	26
4.3 Kansainväliset toimijat	28
4.4 Muut toimijat	29
5. TUTKIMUS, KAUPALLISTAMINEN JA RAHOITUS	32
6. OIKEUKSIEN PUOLUSTAMINEN	39
6.1 Tuomioistuimet.....	39
6.2 Neuvoa-antavat elimet.....	39
7. MENEILLÄÄN OLEVAT HANKKEET	44
8. LOPUKSI	46

LIITTEET

Liite 1 Luettelo immateriaalioikeuksia koskevista Suomen ja Euroopan unionin säädöksistä sekä kansainvälisistä sopimuksista

Liite 2 Suomessa haetut ja myönnetty patentit toimialoittain 2000-luvulla

Liite 3 IPR:n kaupallistamista edistävät tahot Suomessa

JOHDANTO

Työ- ja elinkeinoministeriö on tilannut IPR University Centeriltä immateriaalioikeuksiin liittyvän perusselvityksen käytettäväksi kansallisen IPR-strategian valmistelussa. Selvityksen tarkoitus on:

- kuvata Suomen nykyinen IPR-infrastrukturi
- kuvata mitä toimiva ja osaava infrastrukturi yleisellä tasolla edellyttää
- osoittaa nykyisen infrastruktuurin aukot ja puutteet
- ehdottaa miten aukkoja ja puutteita voidaan täyttää ja poistaa.

Selvityksen on laatinut pääsihteeri Marja-Leena Mansala. Sen tekemiseen ovat osallistuneet IPR University Centeristä myös professori, johtaja Niklas Bruun, informaatikko Päivi Helander, koulutussihteeri Enni Heikintalo ja viestintäsihteeri Auri Saarainen. Lisäksi työhön on osallistunut OTK Kari-Pekka Syrjä.

1. IMMATERIAALIOIKEUDET KANSANTALOUDESSA

Yksiselitteisiä ja vertailukelpoisia lukuja immateriaalioikeuksien merkityksestä kansantaloudessa on perin vähän. Tähän on koottu vain joitain lukuja, joiden perusteella pääsee käsitykseen yksittäisten alojen rahavirtojen suuruusluokista. Selvityksessä käytetty toimialojen luokitus noudattaa Tilastokeskuksen Toimialaluokitusta TOL 2002¹. Niiltä aloilta, jotka eivät suoraan sisälly TOL:een, on käytetty mm. ETLAn ja toimialajärjestöjen itsensä ilmoittamia lukuja.

Toimialaluokituksen pääluokat kirjaimin ja niiden alatasojen numerointi

- A Maatalous, riistatalous ja metsätalous (01-02)
- B Kalatalous (05)
- C Kaivostoiminta ja louhinta (10-14)
- D Teollisuus (15-37)
- DA Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistus (15-16)
- DB Tekstiilien ja tekstiilituotteiden valmistus (17-18)
- DC Nahan ja nahkatuotteiden valmistus (19)
- DD Sahatavaran ja puutuotteiden valmistus (20)
- DE Massan, paperin ja paperituotteiden valmistus; kustantaminen ja painaminen (21-22)
- DF Koksen, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistus (23)
- DG Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden ja tekokuitujen valmistus (24)
- DH Kumi- ja muovituotteiden valmistus (25)
- DI Ei-metallisten mineraalituotteiden valmistus (26)
- DJ Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus (27-28)
- DK Koneiden ja laitteiden valmistus (29)
- DL Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus (30-33)
- DM Kulkuneuvojen valmistus (34-35)
- DN Muu valmistus (36-37)
- E Sähkö-, kaas- ja vesihuolto (40-41)
- F Rakentaminen (45)
- G Tukku- ja vähittäiskauppa; moottoriajoneuvojen sekä henkilökohtaisten esineiden ja kotitalouksesineiden korjaus (50-52)
- H Majoitus- ja ravitsemistoiminta (55)
- I Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne (60-64)
- J Rahoitustoiminta (65-67)
- K Kiinteistö-, vuokraus- ja tutkimuspalvelut; liike-elämän palvelut (70-74)
- L Julkinen hallinto ja maanpuolustus; pakollinen sosiaalivakuutus (75)
- M Koulutus (80)
- N Terveystieteiden- ja sosiaalipalvelut (85)
- O Muut yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset palvelut (90-93)
- P Työnantajakotitaloudet sekä kotitalouksien itse tuottamat tavarat ja palvelut omaan käyttöön (95-97)
- Q Kansainväliset järjestöt ja ulkomaiset edustustot (98)
- X Toimiala tuntematon (99)

Tuotannon *bruttoarvoon* lasketaan hankinnat sekä *jalostus*- eli ihmistyön arvo, joka muodostaa noin kolmanneksen bruttoarvosta. Tilastokeskuksen tuotantoluvut perustuvat kaikilta yrityksiltä kerättyyn täydelliseen aineistoon toimialoittain ryhmiteltynä. *Myynnin arvo* puolestaan perustuu hyödyketilastointiin ja/tai toimialajärjestöjen tms. ilmoittamaan lukuun. Vain samalla metodilla

¹ Toimialaluokitus 2002, http://tilastokeskus.fi/tk/tt/luokitukset/lk/toimiala_index.html (19.3.2008)

kerättyjä tai laskettuja lukuja voi verrata keskenään.

<i>Teollisuustuotannon bruttoarvo Suomessa (euroa)</i>	2005	2006 ²
D koko teollisuus	106 mrd	118 mrd
DG Kemikaalien, kemiallisten tuotteiden yms. valmistus	6 mrd	7 mrd
DJ Metallien jalostus ja metallituotteiden valmistus	15 mrd	17 mrd
DK Koneiden ja laitteiden valmistus	13 mrd	15 mrd
DL Elektroniikka- ja sähkötuotteiden valmistus	23 mrd	25 mrd
DD+DE Metsäteollisuus	23 mrd	26 mrd

Erityisen IPR-intensiivisiä toimialoja ovat lääkitieteellisyys ja bioteknologia, informaatio- ja kommunikaatioala (ICT) sekä ns. sisältöteollisuus. Lääkitieteellisyttä lukuun ottamatta näitä aloja ei ole TOL 2002:ssa, vaan niitä koskevat talousluvut lasketaan esimerkiksi hyödyketuotannon perusteella.

Tutkimukseen ja tuotekehitykseen sijoitetut rahat ja niiden osuus bruttokansantuotteesta on pitkään ollut yksi innovatiivisuusmittari, josta on voitu saada myös vertailukelpoisia tilastoja eri maista. OECD:n tilastoissa Suomi on melko korkealla yli 3 % T&K-panostuksillaan. Patenteista saadaan myös vertailukelpoista dataa, mutta ne kuvastavat innovatiivisuutta tai immateriaalioikeuksien kansantaloudellista merkitystä vain suppealta kaistaleelta. Tämän selvityksen liitteenä on taulukko Suomessa haetuista ja myönnettyistä patenteista toimialoittain 2000-luvulla (LIITE 2).

Tilastokeskuksessa on kansantalouden ja kansallisen kilpailukyvyn näkökulmasta tarkasteltu immateriaalioikeuksia ja innovatiivisuutta kokeeksi myös uudenlaisin mittarein³. Tällöin Suomi sijoittui IPR-innovatiivisuudessa Euroopassa sijalle 5. Tilastokeskuksessa valmistui kesällä 2008 myös pilottiprojekti kulttuurialoista kansantaloudessa.

Lääke- ja bioteollisuuteen kuuluvat lääkitieteellisyys, diagnostiikka, funktionaaliset elintarvikkeet, biomateriaalit, entsyymit, toimintaympäristöä lähellä olevat palvelut ja maatalous.⁴

Lääkitieteellisyys tilastoidaan kansantalouden tilinpidossa kemian teollisuuden (TOL 23-25) osana. Koko kemianteollisuuden bruttotuotannon arvo vuonna 2006 oli 16,5 miljardia euroa⁵. Luvussa on mukana varsinaisten kemikaalien valmistuksen lisäksi kaksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen (TOL 23) sekä kumi- ja muovituotteiden (TOL 25) valmistus. Varsinaisen kemikaalivalmistuksen (TOL 24) bruttoarvo oli vajaa seitsemän miljardia. Lääkeaineiden ja lääkevalmisteiden valmistuksen (TOL 2441, 2442) osuus oli vajaa 6 %⁶ koko kemianteollisuuden alasta ja noin 14 % varsinaisesta kemikaalivalmistuksesta eli runsaat 960 miljoonaa euroa.

² Tilastokeskus: Teollisuuden alue- ja toimialatilasto 2006 (poimittu Tilastokeskuksen verkkosivulta (teollisuustilasto) 19.3.2008)

³ Aku Alanen: Kilpailukyvyllä uusi kokonaismittari - Suomi onkin vain keskikastia. Tietoaikea 4-5/2005-Economic Trends 2/2005. Aku Alanen: Tähtäimessä tavaramerkkien talous. Tietoaikea 1/2005.

⁴ Ali-Yrkkö, Jyrki & al.: Suomi ja Eurooppa kansainvälisessä työnjaossa - analyysi toimialojen ja klustereiden kilpailukyvyistä, Valtioneuvoston julkaisusarja 20/2004

⁵ Tilastokeskus: Teollisuuden alue- ja toimialatilasto 2006 (poimittu Tilastokeskuksen verkkosivulta (teollisuustilasto) kesällä 2008). Samaa suuruusluokkaa on kemianteollisuuden myydyin tuotannon arvo laskettuna hyödyketilaston perusteella. Ks. Tilastokeskus: Teollisuuden myydyin tuotannon arvo (2006): http://tilastokeskus.fi/til/tti/2006/tti_2006_2007-11-30_tie_001.html

⁶ Tilastokeskus: Teollisuuden alue- ja toimialatilasto 2006 (poimittu Tilastokeskuksen verkkosivulta (teollisuustilasto) kesällä 2008) ja Kemianteollisuus ry, Vuosikatsaus 2005-2006

Bioteollisuudella tarkoitetaan bioteknisiä tuotteita valmistavaa tai tuotannossa, tuotekehityksessä ja tutkimuksessa biotekniikkaa hyödyntävää teollisuutta. Tilastokeskuksen toimialaluokitus ei tunne bioteknologia-alaa, mutta ainakin ETLAssa on tutkittu sitä eri alojen yhteydessä. Ala kytkeytyy läheisesti erityisesti lääke- ja elintarviketeollisuuteen.

Suomessa koko biotekniikkasektorin arvonlisäys (jalostusarvo) vuonna 2001 oli 500 miljoonaa euroa, ja ala työllisti 14 000 ihmistä⁷. Tuotekehitykseen käytettiin peräti 300 miljoonaa. Vuonna 2005 bioyrityksiä oli vajaat sata, ja alaa suoraan tukevia yrityksiä muutama kymmenen.⁸

Informaatiotekniikkaa (ICT, Information and Communication Technologies) ei ole toimialaluokituksessa, ja alan tuotanto lasketaan Tilastokeskuksen hyödyketilastoaineiston perusteella. ETLAssa on myös tehty alan selvityksiä.

Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry:n verkkosivuilla⁹ olevat tiedot ICT-alan osuudesta bruttokansantuotteesta perustuvat European Information Technology Observatoryn (EITO) tutkimukseen vuodelta 2007¹⁰. Sen mukaan vuonna 2006 Suomen BKT:sta 6% muodostui tieto- ja viestintäteknikka-alasta. Tilastokeskuksen ennakoima bruttokansantuote vuodelle 2006 on noin 167 miljardia euroa¹¹. ICT-alan osuus olisi näin ollen noin 10 miljardia euroa.

Vuonna 2006 noin puolet koko teollisuustuotannon bruttoarvosta tuli metalliteollisuuden toimialoilta. Näihin kuuluvat myös elektroniikka ja sähkötekniset tuotteet, joiden osuus metalliteollisuuden tuotannon bruttoarvosta (56 mrd) ja jalostusarvosta (17 mrd) oli noin puolet¹² ja myydyin tuotannon arvosta lähes kolmannes.

Hyödyketilastoinnin nimikkeitä on yhteensä noin 5600, joista ICT-nimikkeitä (OECD:n mukaan) on 237. Suomessa tuotetaan näistä 102 nimikettä, joiden pääryhmät ovat telekommunikaatiovälineet, tietokoneet ja niihin liittyvät tarvikkeet, elektroniset komponentit sekä audio- ja videotarvikkeet. Niiden osuus oli noin 20 % koko teollisuuden myydyin tuotannon arvosta vuosina 2000, 2001 ja 2002.

On myös laskettu, että tieto- ja viestintäalan (tivi) 250 suurinta yritystä pyörittivät yhteensä 57 miljardin euron liikevaihtoa vuonna 2006.¹³

Tekijänoikeuksien taloudellisesta merkityksestä on opetusministeriö teettänyt selvityksen vuosina 1988, 1998¹⁴ ja 2008. Tekijänoikeusintensiivisiltä toimialoilta on otettu mukaan liikevaihto ja jalostusarvo sekä työntekijöiden määrä. Julkinen sektori puuttuu luvuista.

Vuonna 1997 tekijänoikeusintensiivisten alojen jalostusarvo oli 4,13 % bruttokansantuotteesta,

⁷ Terttu Luukkonen (toim.): Biotekniikka – tietoon perustuvaa liiketoimintaa, ETLA Sarja B 207 Series

⁸ TEKES, Jussi Kivikoski: ”Innovaatioista liiketoimintaa”. (PowerPoint-esitys). Toimittajatapaaminen 31.10.2005.

⁹ FiCom ry, tietoa toimialasta, http://www.ficom.fi/tietoa/t_tilasto1.html (tark. verkosta elokuussa 2008)

¹⁰ European Information Technology Observatory EITO 2007 s. 245 taulukko 93

¹¹ Tilastokeskus http://www.stat.fi/tup/suoluk/suoluk_kansantalous.html

¹² Tilastokeskus: Teollisuuden alue- ja toimialatilasto 2006 (Tilastokeskus: Teollisuuden alue- ja toimialatilasto 2006 (poimittu Tilastokeskuksen verkkosivulta (teollisuustilasto) 19.3.2008, tark. kesällä 2008)

¹³ Tietoviikko 1.6.2007 ”Tivin 250 suurinta: Nousukausi jatkui”. http://www.tietoviikko.fi/doc.te?f_id=1183124

¹⁴ (1) Tekijänoikeuden merkitys Suomen kansantaloudessa 1988 / Tekijänoikeustoimikunta, Päivi Esala, Sirkka Manni-Loukkola. Opetusministeriön työryhmien muistioita 1991:30, 43 s. (2) Economic importance of copyright industries in the Finnish economy. Finnish copyright industries 1997, Final Report. The Finnish Copyright Society and the Finnish Copyright Institute, Publications 2000:20. 18 pages.

kun se 10 vuotta aiemmin oli ollut vajaat 3 %. Uusin selvitys ei ole tätä tehtäessä vielä valmistunut.

Tilastokeskuksessa on tehty kulttuurialoista kansantalouden tilinpidon erillislaskelmat. Tämän pilottiprojektin loppuraportti valmistui toukokuussa 2008¹⁵. Laskelmissa kulttuuriin on otettu mukaan 58 toimialaluokituksen 5-numerotason toimialaa, jotka on tuloksissa ryhmitelty 18 luokkaan. Tekijänoikeusnäkökulmaa ei ole tarkasteltu erikseen. Raportin mukaan kulttuurin osuutta bruttokansantuotteessa ei pystytä laskemaan, koska kansantalouden tilinpito on vertailukelpoisuuden vuoksi tuotettava kaikkialla samoin, yhä teollisuusyhteiskuntaan perustuvien laskentatavoin.

¹⁵ Kulttuurin satelliittitilinpito. Pilottiprojektin loppuraportti. Opetusministeriön julkaisu 2008:20.
<http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/>

2. TOIMIALAT

Eri toimialojen organisaatioilla on erilaisia ja eri tavalla hankittuja immateriaalioikeuksia ja erilaisia tarpeita niiden hallinnoinnissa, hyödyntämisessä ja suoja-ajan kestossa. Selvityksessä kuvataan lyhyesti eri toimialoja kokonaiskuvan muodostamiseksi.

Kaikilla yrityksillä on oltava kaupparekisteriin merkitty toiminimi. Yhdistyksen tai seuran voi rekisteröidä yhdistysrekisteriin, säätiön säätiörekisteriin. Julkishallinnon organisaatioiden (kunnat, viranomaiset, julkisyhteisöt jne.) nimistä ei ole rekisteriä tai luetteloa ja useat niistä säädetään laissa.

Lähes kaikilla organisaatioilla on verkkosivunosoite, joka yleensä on kytköksissä niiden toiminimiin ja/tai tavaramerkkeihin. Vain tavaramerkin tai toiminimen haltijalla on oikeus rekisteröidä tämä nimi verkkotunnukseksi. Verkkotunnuksena voi toisaalta olla mikä tahansa vapaana oleva sana ja organisaatioilla onkin useita verkkotunnuksia. Verkkotunnuksen voi saada kansallisesti tai kansainvälisesti.

Lähes kaikki organisaatiot käyttävät joitain merkkejä tavaramerkinomaisesti, vaikka niitä ei olisi rekisteröity tavaramerkeiksi. Lähes kaikissa organisaatioissa tuotetaan tekijänoikeuden tai lähioikeuksien suojaamaa aineistoa, vaikka sitä ei sellaiseksi aina organisaation sisällä mielletä.

Hyödyllisyydelle tai patenteja haetaan perinteisesti tuotekehitystä harjoittavissa organisaatioissa. Tekijänoikeus on toiminnallinen lähtökohta useissa palvelualan yrityksissä. Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa (goodwill-suoja) liittyy entistä läheisemmin markkinointiin. Kilpailun kiristytessä liikesalaisuuksien merkitys korostuu.

2.1. Lääketeollisuus ja bioteknologia

Lääke- ja bioteollisuuteen kuuluvat lääketeollisuus, diagnostiikka, funktionaaliset elintarvikkeet, biomateriaalit, entsyymit, toimintaympäristöä lähellä olevat palvelut ja maatalous.¹⁶ Bioteollisuudella tarkoitetaan bioteknisiä tuotteita valmistavaa tai tuotannossa, tuotekehityksessä ja tutkimuksessa biotekniikkaa hyödyntävää teollisuutta.

Toimialan kilpailukykyyn vaikuttavat seikat

Merkittävä tekijä toimialan kilpailukykyyn on rahoituksen ja pääomien saatavuus. Muita kilpailukykyyn vaikuttavia tekijöitä ovat kotimarkkinoiden vahva lääketieteellinen osaaminen, joka muodostaa pohjan uusille innovaatioille, sekä suhteellisen edun periaatteen hyödyntäminen. Jälkimmäisellä tarkoitetaan sitä, että voimavaroja kohdennetaan sellaisille alueille, joilla kaupallinen menestyminen on mahdollista, joilla on olemassa jo perustutkimusta ja joissa on jo olemassa potentiaalisia käyttäjiä (asiakasyrityksiä, julkisen sektorin käyttäjiä) asiakaslähtöisten innovaatioiden varhaiseen testaamiseen.

Maan tai yritysten kilpailukykyä on vaikeaa mitata.

Toimialan innovatiivisuutta pyritään havainnollistamaan seuraavasti. Tilastokeskuksen selvityksen *Innovaatiotoiminta 2004–2006* mukaan innovaatiotoiminta oli yleisintä kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistuksessa. Innovatiivisuutta voidaan mitata myös ETLAn eri toimialojen ja klustereiden kilpailukykyä koskevassa analyysissä käyttämää ns. RTA-indeksiä

¹⁶ ETLA - Suomi ja Eurooppa Kansainvälisen työnjaon – Toimialojen ja Klustereiden kilpailukyky, Valtioneuvoston julkaisusarja 20/2004

hyödyntämällä.

RTA-indeksi lasketaan siten, että tietyn teknologia-alan patenttien määrää tietyssä maassa verrataan samalla alalla myönnettyjen patenttien määrään maailmanlaajuisesti ja tätä suhdetta vastaavaan suhdeluukuun vertailumaissa¹⁷. Jos teknologian sama suhdeluuku on isompi kuin 1, maa on erikoistunut kyseiseen teknologiaan. Maa on vahvasti erikoistunut tiettyyn teknologiaan, jos suhdeluuku on kolme tai suurempi. Suomessa biotekniikan suhdeluuku on suurempi kuin 1 ja lääkkeiden pienempi kuin 1. Lääketieteen elektroniikka on taas puolestaan suurempi kuin 1.¹⁸ Valittu tarkastelutapa kuvaa kuitenkin vain teknologian innovatiivisuutta ja on selvästi suppea.

Immateriaalioikeuksien käyttäminen

Immateriaalioikeuksien kannalta lääke- ja bioteknologia-alalle on tyypillistä voimakas IPR-suojan tarve. Tuotteiden lähtökohtana on pitkän kehityksen tuloksena saatu alkuperämolekyylit. Tuotekehitys tehdään yrityskohtaisesti, ja yhteistyökumppaneina käytetään ennen kaikkea tutkimuslaitoksia. Patenteja haetaan paljon. Lääkkeiden tuotekehitys on pitkäkestoista, ja patenttien hyödyntämisiät ovat siihen nähden lyhyet. Tavaramerkkejä käytetään paljon erityisesti kuluttajatuotteissa (lähinnä lääkkeet).

2.2. Informaatiotekniikka, ICT-sektori

ICT-alan toimintaympäristö voidaan jakaa avain-, lähi-, tuki- ja liitännäisaloihin sekä soveltavaan alaan. Avainaloilla tarkoitetaan päätelaitteiden valmistamista, verkkoinfrastruktuurin luomista sekä digitaalisen sisällön tuottamista ja sen hallintaa tässä ympäristössä. Tukialat sisältävät taas sopimusvalmistuksen (OEM), komponenttien valmistuksen sekä näiden ympärillä olevan tuotekehitystoiminnan (T&K) ja palvelut. Lähialoihin kuuluvat digitaalista sisältöä tuottavat perinteinen media, viihde ja muut palvelut. Liitännäisala puolestaan palvelee koko alaa tuottaen sille erilaisia palveluita kuten konsultointia. Toimintaympäristöön kuuluvat myös alan tuotteiden ja palveluiden käyttäjät ja soveltajat (ostajat).

ICT-alasta on kehittynyt viime vuosina Suomelle erittäin merkittävä. Pelkästään Nokia Oyj:n osuus oli 70 % Suomen koko 250 suurimman informaatioalan yrityksen liikevaihdosta (2006)¹⁹.

Toimialan kilpailukykyyn vaikuttavat seikat

Suomessa ICT- (informaatio- ja kommunikaatioteknologia) -alan toimintaympäristö on viime vuosikymmeninä ollut myönteinen toimialan voimakkaalle kasvulle. 1990-luvulla tähän myötävaikuttivat mm. se, että laman jälkeen oli paljon koulutettua työvoimaa tarjolla, kotimarkkinoiden toimintaympäristö muuttui, kansainvälinen kauppa vapautui ja Suomi sai keskeisen roolin NMT- ja GSM-standardien luomisessa.

Muita kilpailukykyyn erityisesti vaikuttavia tekijöitä ovat olleet ”tuotannon hallinnan” osaaminen, jolla tarkoitetaan sopimusvalmistuksen, logistiikan ja niihin liittyvien yhteistyösuhteiden hallintaa, vahva tuotekehitys ja vahva tuotemerkki- ja markkinointiosaaminen.

¹⁷ ”Osaava, avautuva ja uudistuva Suomi. Suomi maailmantaloudessa –selvityksen loppuraportti.” Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 19/2004, s. 135.

¹⁸ ”Suomi ja Eurooppa kansainvälisessä työnjaossa - Analyysi toimialojen ja klustereiden kilpailukykyistä” Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 20/2004 (s. 57-60):

<http://www.vnk.fi/julkaisukansio/2004/j20-suomi-ja-eurooppa-kv-tyonjaossa/pdf/fi.pdf>

¹⁹ Tietoviikko 1.6.2007 ”Tivin 250 suurinta: Nousukausi jatkui”. http://www.tietoviikko.fi/doc.te?f_id=1183124

RTA-indeksi -indikaattorilla mitattuna ICT-ala on vahvasti erikoistunut teknologiaan. Telekommunikaatioala saa indikaattoriarvon 3.

Immateriaalioikeuksien käyttäminen

ICT-ala käyttää laajasti kaikkia suojamuotoja. Tyypillistä on tekijänoikeuden voimakas hyödyntäminen ja mallisuojan käyttö. Teknisen kehityksen vauhdin ja ohjelmistojen eli ”softan” patentointiin liittyvien epäselvien kysymysten vuoksi patenttisuojan merkitys ei ole yhtä suuri kuin bio- ja lääketieteellisyydessä. Yhteen tuotteeseen liittyy useimmiten hyvin suuri määrä patenteilla suojattua tekniikkaa. Samoin yhteensopivuus edellyttää joko virallisten tai yhteisesti sovittujen standardien käyttämistä. Patentit, varsinkin yksittäinen patentti, ovat ainoastaan pieni osa lopputuotteesta. Tällä on selvä vaikutus varsinkin patenttien merkitykseen alalla.

Kansainvälisellä vahvalla brändillä on jatkossakin suuri merkitys alan muuntuessa entistä voimakkaammin kulutustavarakaupasta palveluliiketoiminnaksi.

Haasteellista toimialalle ovat langattoman viestinnän kehittyminen ja asiakaslähtöiset, interaktiiviset palvelut.

2.3. Perinteinen teollisuus

Perinteinen ”savupiipputeollisuus” koostuu elintarviketeollisuudesta, TEVANAKE -teollisuudesta, metsäteollisuudesta, kemianteollisuudesta (tässä yhteydessä pois lukien lääketieteellisyys), metalli- ja konepajateollisuudesta ja elektroniikkateollisuudesta. Tässä esityksessä sitä kuvataan yhteisesti käyttäen esimerkkinä metsätoimialaa, joka lähialoineen on ollut Suomen teollisuuden perusta ja jolla on edelleen vahva asema. Metsäteollisuus on voimakkaasti kansainvälistynyt, ja sitä on lisäksi tutkittu runsaasti.

Metsätoimialan keskiön muodostaa puunjalostusteollisuus (sellu, paperi, kartonki, sahatavara, vaneri, levyt ja puusepänteollisuus). Keskiön ympärille on muodostunut sekä palvelevaa metalli- ja konepajateollisuutta (mm. paperikoneet, massankäsittelykoneet), kemianteollisuutta (mm. kemikaalit), muuta teollisuutta (mm. viirat, hylsyt ja huovat) että erilaisia toimialaa tukevia palveluita kuten metsänhoito, projektisuunnittelu ja toteutus sekä T&K-toiminta ja markkinointi.

Metsätoimialan ympärillä toimii lähi- ja tukialoja, mm. metsäkoneet, automaatiojärjestelmät ja voimantuotanto. Päätuotteiden käyttäjät ja soveltajat voidaan myös laajasti ottaen lukea toimialaan kuuluviksi, jolloin mukana ovat painotalot, pakkausteollisuus, paperitukkurit ja rakentaminen.

Suomi on elänyt perinteisesti ”metsästä”. Metsäteollisuuden jalostusarvo vuonna 2002 oli 12,2 miljardia euroa. Ala työllisti samana aikana 170 000 henkilöä. Vuonna 2006 noin viidennes teollisuuden myydystä tuotannosta eli noin 18 miljardia euroa tuli metsäteollisuuden toimialoilta²⁰.

Toimialan kilpailukykyyn vaikuttavat seikat

Metsätoimialan maantieteellinen sijainti lähellä raaka-ainevaroja, muuta metsätoimialaa ja käyttäjiä on keskeistä sen kilpailukykyille.

²⁰ Tilastokeskus: Teollisuuden myydyt tuotannon arvo (2006), http://tilastokeskus.fi/til/tti/2006/tti_2006_2007-11-30_tie_001.html

Kuten muussakin kypsässä perusteellisuudessa tuotannon jatkuva tehostaminen ja kustannusten hallinta ovat tärkeitä kilpailukyvyn säilyttämiseksi. Suomalaisen metsätoimialan kilpailukykyyn ovat edelleen vaikuttaneet pääomien saatavuus, korkea osaaminen ja teknologian hyödyntäminen, mikä on ilmennyt esim. korkean jalostusasteen paperituotteiden valmistamisena.

Metsäteollisuuden sivuvirroista on pystytty yhteistyössä kehittämään muun suomalaisen teollisuuden kaupallistettavaksi korkean jalostusasteen tuotteita, esimerkiksi xylitol ja stanoliesteri (Benecol). Bioteknologiaan liittyvän tutkimuksen lisääntyminen voi luoda metsätoimialalle kilpailuetua²¹. Tulevaisuudessa alan henkinen pääoma ja sen kyky tuottaa asiakaslähtöisiä tuotteita ja palveluita ovat merkittävässä roolissa alan kansainvälisen kilpailukyvyn säilymiselle.

Metsäala (puu ja paperi) on RTA- indeksi-indikaattorilla mitattuna erittäin vahvasti erikoistunut teknologiaan; se saa indikaattoriarvon 5.

Immateriaalioikeuksien käyttäminen

Ala on teknologiaintensiivinen, jossa perinteisesti keskeinen suojamuoto on ollut patenti (esim. paperikoneet). Bioteknologian tulo mukaan alalle korostaa patentoinnin merkitystä. Toisaalta metsäteollisuudessa kansainvälisesti merkittävät kilpailijat ovat melko stabiilit. Kypsä teollisuuden ala korostaa patenttien merkitystä yritysten välisessä kilpailussa.

Kansainvälisiä vahvoja tavaramerkkejä ei juuri ole.

2.4. Palvelusektori

Palvelusektoriin kuuluvat kauppa, majoitus- ja ravitsemustoiminta, kuljetus, varastointi ja tietoliikenne, rahoitustoiminta, kiinteistö, vuokraus- ja tutkimuspalvelut sekä muut liike-elämän palvelut (TOL 2002). Palvelu on ainakin osaksi aineettomien hyödykkeiden tuottamista asiakkaalle. Palvelut voidaan luokitella monella tavoin mm. yrityspalveluihin, yksityisiin palveluihin ja julkisiin palveluihin.

Palvelusektorin osuus koko Suomen bruttokansantulosta on jo yli 65 %. Kasvuvauhti on sektorilla myös kovinta²².

Toimialan kilpailukykyyn vaikuttavat seikat

Keskeistä palvelusektorilla tulee edelleen olemaan työpaikkojen siirtyminen teollisuudesta palveluihin. Euroopan komission mielestä keskeiset palvelusektorin kilpailukykyyn vaikuttavat seikat ovat osaaminen, koulutus, tietotekniikan tehokas hyödyntäminen ja palveluiden kehittymiselle suopea ilmapiiri²³.

RTA-indeksitietoja ei palvelusektorista ole ollut käytössä. Alan innovaatiokyvystä kertoo

²¹ Hakala, Terhi & al.: Biotechnology as a Competitive Edge for the Finnish Forest Cluster. ETLA Discussion Papers 1076, 2007, 76 s.

²² Penna Urrila: Suomen palveluviennin näkymät - Haussa toimiva palvelukonsepti. Economic Trends 3/2005. Tilastokeskus

²³ European Commission: *Business-related services: a key driver of European competitiveness. An enhanced economic analysis*. Enterprise DG Working Paper, December 2004. 85 pages.
http://ec.europa.eu/enterprise/services/business_related_services/documents_brs/17_12_2004_d1_503_dt_brs_en.pdf

Tilastokeskuksen tilasto *Tuote- ja prosessi-innovaatiotoiminnan yleisyys teollisuudessa ja palveluissa 2004-2006*. Sen mukaan teollisuudessa innovaatiotoimintaa harjoittaneiden yritysten osuus eli 55 % oli lähes sama kuin palveluissa, joka oli 47 %.

Ainakin osa palvelutoiminnan innovaatioista luetaan edelleen normaalin tavarakaupan piiriin kuuluvaksi, eikä niiden osuus ole mukana edellä olevassa luvussa. Innovaatiotoiminta on palveluissa yleisintä teknisessä testauksessa ja analysoinnissa, tietojenkäsittelypalveluissa sekä posti- ja teleliikenteessä. Näillä kaikilla aloilla innovaatiotoimintaa harjoittaneiden yritysten osuus oli yli 70 % alan kaikista yrityksistä. Teollisuudessa vain kahdella toimialalla (kemikaalit sekä tietokoneet ja tietotekniikkavälineet) ylittyi vastaavasti 70 % osuus.

Immateriaalioikeuksien käyttäminen

Teollisuustuotannon siirtyessä kehittyviin maihin siirtyy niiden mukana myös palveluita näihin maihin. EU:n palveludirektiivi vauhdittaa palveluiden globalisoitumista EU:ssa. Kiristyvässä kilpailussa tulevat immateriaalioikeudet palvelusektorillakin entistä laajemmin käytettäväksi. Tietointensiivisiin palveluihin ja palvelukonsepteihin ja liiketoimintamalleihin ja niiden menestykselliseen kaupallistamiseen liittyvät sektorin suurimmat tarpeet immateriaalioikeuksille. Alalta puuttuvat Suomessa myös kansainväliset konseptibrändit (vrt. IKEA, H&M).

Immateriaalioikeusjärjestelmä on kokonaisuudessaan pitkälti luotu ja kehittynyt silmällä pitäen erilaisia tavaroita. Palvelusektorilla tulee tulevaisuudessa olemaan immateriaalioikeuden osalta suurimmat haasteet.

3. IMMATERIAALIOIKEUDET JA SUOJAMUODOT

Immateriaalioikeudet ovat kielto-oikeuksia, jotka mahdollistavat sen, että ainoastaan oikeuden haltija voi hyödyntää immateriaalioikeutta ammattimaisesti tai / ja taloudellisesti. Hyödyntäminen edellyttää, ettei sille ole lainsäädännöllisiä tai muiden oikeuksista johtuvia esteitä. Oikeuden haltijan yksinoikeus sisältää sen, että hän voi kieltää muita hyödyntämästä oikeuttaan.

Immateriaalioikeusjärjestelmän syntyminen kytkeytyy teknologian kehitykseen, joka on edellyttänyt taloudellisia panostuksia, ja niiden turvaksi on tarvittu takeita. Mahdollisuus kontrolloida muiden toimintaa on ollut yksi näistä tavoista. Vahvaan yksinoikeuteen on liittynyt, että yksinoikeuden kohde, esimerkiksi keksintö, on pitänyt julkaista kaikkien saataville. Tieto kehityksestä on pyritty takaamaan. Tekijänoikeudessa kehitys on ollut samansuuntainen: kun kappaleen valmistukseen on tullut teknologia mukaan, teoksen tekijä on tarvinnut suojaa voidakseen hyödyntää luomistyönsä tulosta ja kieltää muilta sen hyödyntäminen.

Nykyinen immateriaalioikeusjärjestelmä perustuu edelleen 1880-luvulta peräisin oleviin kansainvälisiin sopimuksiin eli teollisoikeuksia säätelevään Pariisin yleissopimukseen²⁴ ja tekijänoikeuksia säätelevään Bernin yleissopimukseen²⁵. Sopimusten käsitteistö ja terminologia ovat pitkälti pysyneet samoina huolimatta niiden solmimisen jälkeen tapahtuneesta huomattavasta teknologisesta ja yhteiskunnallisesta kehityksestä.

Immateriaalioikeudet on tarkoitettu luovan henkisen työn tulosten suojaamiseksi. Tästä syystä niiden yhteisenä tärkeänä piirteenä on, että ne syntyvät aina luonnollisille henkilöille. Oikeuksien siirtyminen esimerkiksi yrityksille edellyttää näin ollen aina jotakin joko laissa tai sopimuksissa määriteltyä toimenpidettä.

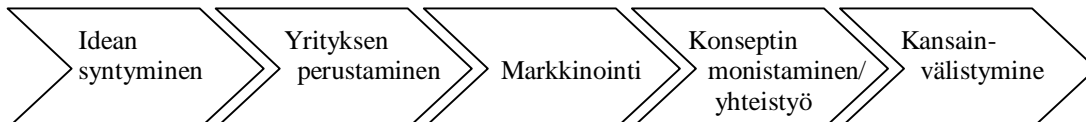
Luettelo immateriaalioikeuksia koskevista Suomen ja Euroopan unionin säädöksistä sekä kansainvälisistä sopimuksista on tämän selvityksen liitteenä.

Yritystoiminnan aikajana

Teknologiaalähtöiset yritykset

Palveluyritykset

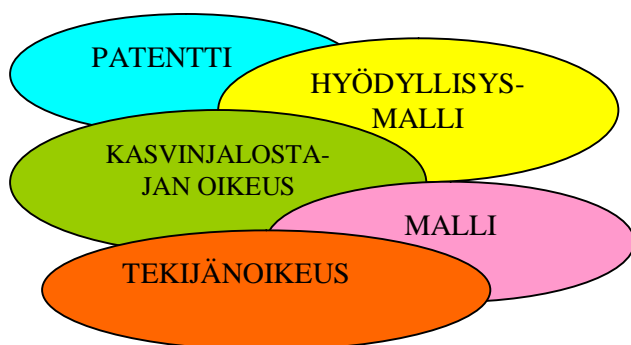
²⁴ Teollisoikeuden suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus 1883, SopS 5/1921.

²⁵ Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta 1886, SopS 6/1928.

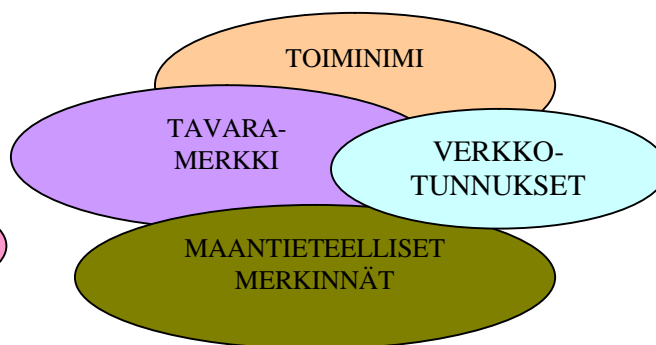
Immateriaalioikeuksien aikajana

Luovuuden suojat

Tunnukset

3.1. Patentti

Patentin kohteena on uusi, keksinnöllinen ja teknisesti toisinnettavissa oleva keksintö. Patentti perustuu kansallisen tai ylikansallisen viranomaisen suorittamaan rekisteröintiin. Suomessa rekisteröintiä haetaan Patentti- ja rekisterihallitukselta (PRH), joka on ns. tutkiva viranomainen, eli se tutkii patentoinnin edellytykset kokonaisuudessaan. Patentti voidaan saada voimaan Suomessa myös hakemalla patenttia Euroopan patenttivirastolta (EPO). EPO tutkii patenttihakemuksen samassa laajuudessa kuin PRH. EPO:n hyväksymä patentti on hakijan pyynnöstä merkittävä rekisteriin Suomessa ilman erillistä tutkimusta. Eurooppapatentti rinnastuu täysin kansalliseen patenttiin.

Patentin suoja-aika on enimmillään 20 vuotta patentin hakemisesta. Suojan jatkuvuus edellyttää vuosittain suoritettavia maksuja. Lääkkeille ja kasvinsuojeluaineille myönnetyn patentin suoja-aikaa on tietyn edellytyksin mahdollista pidentää viisi vuotta.

EPO:n toimivalta patenttiasioissa perustuu vuonna 1973 laadittuun kansainväliseen sopimukseen European Patent Convention (EPC)²⁶, johon Suomi liittyi 1996. Jo tätä ennen, vuonna 1980, Suomen patenttilaki oli saatettu pääosin vastaamaan EPC:n säännöksiä.

Patentin haltijalla on mahdollisuus kieltää muilta patentin sisältämän keksinnön ammattimainen hyväksikäyttäminen. Hyväksikäyttäminen sisältää valmistamisen, valmistuttamisen, maahantuonnin, tarjoamisen vaihdantaan eli kaikki taloudelliset hyödyntämistavat. EU:hun liittymisen yhteydessä patenttilakia muutettiin siten, että sisämarkkinoiden toimivuuden edellyttämä tavaroiden vapaa liikkuvuus otettiin huomioon. Tämän mukaisesti patentinhaltijalla ei ole mahdollisuutta puuttua EU:n alueella liikkuviin patentilla suojattuihin tuotteisiin sen

²⁶ Yleissopimus Eurooppapatenttien myöntämisestä (1973) (Euroopan patenttisopimus) sekä sopimukseen liittyvät asetus ja pöytäkirjat, SopS 8/1996.

jälkeen, kun tuote on patentinhaltijan suostumuksella laskettu liikkeelle jossakin EU-maassa²⁷.

Patenttisuoja on mahdollista hakea myös kansainvälisesti. Pariisin yleissopimuksen ns. prioriteettiperiaate²⁸ mahdollistaa sen, että patentinhakija ei menetä patentin myöntämisen perusteena olevaa uutuutta ensimmäisen patenttihakemuksen jättäessään.

Patenttiyhteistyösopimus (Patent Cooperation Treaty, PCT) mahdollistaa kansainvälisen patenttihakemuksen, jossa hakemus alkuvaiheessa tutkitaan keskitetysti. Patentin hakijalla on pisimmillään 31 kuukautta aikaa prioriteettipäivästä lukien päättää, missä kaikissa maissa hän haluaa keksintönsä suojata. PCT-hakemuksen perusteella patentti kuitenkin myönnetään kansallisesti, ja myönnetty patentti on kansallinen patentti. Patenttijärjestelmä ei tunne maailmanpatenttia eikä myöskään valtioiden rajat ylittäviä alueellisia patenteja.

Patentin myöntäminen edellyttää hakemuksen julkistamista. Hakemus tulee normaalisti julkiseksi 18 kuukauden kuluttua hakemispäivästä. Julkisuus mahdollistaa sen, että kaikilla on tilaisuus oppia toisten tekemästä kehitystyöstä. Julkistettu patentti-informaatio muodostaa myös massiivisen tietovarannon kaikkien käytettäväksi.

Patenttijärjestelmän kritiikkiä / arviointia

Patenttijärjestelmää on viime aikoina kritisoitu osittain voimakkaasti. Patentti voidaan periaatteessa myöntää keksinnölle riippumatta siitä, mitä teknologian alaa se edustaa. Bioteknologian patenttien osalta on noussut esiin kysymyksiä patentoinnin etiikasta ja geeniaineksen alkuperän ilmoittamisesta.

Tietotekniikkakeksinnöissä kompastuksena on EPC:n säännös, jonka mukaan tietokoneohjelmalle ei voida myöntää patenttia. Sopimustekstin myös kansallisiin lakeihin siirtynyt lisämäärä ”as such”, ”sellaisenaan”, on edelleen tulkinnanvarainen.

Patenttijärjestelmää on kritisoitu myös siitä, että patentoinnilta edellytettävä keksinnöllisyys on laskenut kovin alas: yhä pienemmät muutokset teknologiassa saavat patenttisuoja. Suuntauksen merkitys on kahdenlainen: toisaalta vapaasti hyödynnettävä alue supistuu ja sitä kautta patentoinnin voidaan katsoa rajoittavan kilpailua, ja toisaalta yritysten on yhä vaikeampaa selvittää, mikä on patentoitua ja mikä vapaasti käytettävissä olevaa teknologiaa. Riski loukata toisen patenttia tahattomasti on joillakin aloilla kasvanut selvästi.

3.2. Hyödyllisyysmalli

Hyödyllisyysmallin kohteena on uusi, aikaisemmasta selvästi eroava ja teknisesti toisinnettavissa oleva keksintö. Hyödyllisyysmallin keksinnöllisyysvaatimus on alempi kuin patentissa. Hyödyllisyysmalli perustuu PRH:n tekemään rekisteröintiin. Rekisteröintimenettely poikkeaa patentista sikäli, että PRH ei tutki hakemusta muuta kuin muodollisesti. Suoja-ala on laajuudeltaan sama kuin patentissa. Suoja-aika on enimmillään 10 vuotta. Suoja myönnetään ensin 4 vuodeksi ja sen jälkeen se voidaan maksua vastaan uusida ensin neljäksi ja sen jälkeen vielä 2 vuodeksi.

²⁷ Tämä ns. sammumisperiaate koskee kaikkia immateriaalioikeuksia. Sammumisperiaatteen mukaisesti oikeudenhaltija ei voi puuttua sellaisten tuotteiden liikkumiseen EU:n alueella, jotka on hänen suostumuksellaan saatettu markkinoille EU:n (Euroopan talousalueen ETAn) alueelle.

²⁸ Prioriteettiperiaate tarkoittaa sitä, että patentinhakija voi hakea keksinnölleen patenttia muissa Pariisin sopimuksen jäsenmaissa 12 kuukauden kuluessa ensimmäisestä patenttihakemuksesta ilman että keksintö on menettänyt uutuutta. Kaikissa näissä hakemuksissa uutuus arvioidaan ensimmäisen hakemuksen hakupäivämäärän mukaan.

Hyödyllisyysmalli on kansallinen suoja, joka esiintyy eri muodoissa useissa EU:n jäsenmaissa ja esimerkiksi Japanissa. Hyödyllisyysmallia voidaan hakea ainoastaan kansallisesti suoraan kultakin kansalliselta viranomaiselta.

Julkisuuden osalta hyödyllisyysmalli rinnastuu patenttiin. Hyödyllisyysmallihakemus voidaan Suomessa muuntaa patenttihakemukseksi, ja sitä voidaan käyttää prioriteettihakemuksena myös kansainvälisesti.

3.3. Malli

Mallisuojan kohteena on tuotteen tai sen osan ulkomuoto. Kansallinen mallioikeus perustuu rekisteröintiin, jonka Patentti- ja rekisterihallitus myöntää. Mallisuojan saaminen edellyttää, että malli on uusi ja yksilöllinen. PRH tutkii muodollisten edellytysten lisäksi myös aineelliset edellytykset, mutta ainoastaan Suomen osalta.

Mallioikeuden haltijalla on mahdollisuus kieltää muilta mallin tai siihen sekoitettavissa olevan mallin ammattimainen hyväksikäyttäminen. Tämä sisältää valmistuksen, valmistuttamisen, maahantuonnin, tarjoamisen vaihdantaan eli kaikki taloudelliset hyödyntämistavat.

Malliin liittyy samoin kuin muihinkin teollisoikeuksiin voimakas julkisuus. Mallioikeushakemus tulee julkiseksi 18 kuukautta hakemispäivästä. Myös mallioikeusrekisterit muodostavat mittavan tiedonlähteen.

Mallioikeuden suoja-aika on enimmillään 25 vuotta. Mallioikeus myönnetään 5 vuodeksi kerrallaan. Uusiminen edellyttää maksun suorittamista.

Mallioikeus kuuluu EU:ssa harmonisoituihin teollisoikeuksiin. Mallioikeusdirektiivillä on harmonisoitu kansalliset lainsäädännöt. Tämän lisäksi on perustettu yhteisömallijärjestelmä, jonka mukaan on mahdollista saada yhdellä hakemuksella koko EU:n alueen kattava suoja. Lisäksi yhteisömallijärjestelmään liittyy mahdollisuus saada suojaa mallille sitä rekisteröimättä. Julkistettu malli on suojattu kopiointia vastaan kolme vuotta.

Mallioikeuteen on luotu myös kansainvälinen rekisteröintijärjestelmä²⁹, joka muistuttaa PCT-järjestelmää. Suomi ei ole liittynyt tähän järjestelmään³⁰, joten se on suomalaisten yritysten käytössä ainoastaan, mikäli niillä on tytäryritys sellaisessa maassa, joka on liittynyt kansainväliseen järjestelmään. Suomeen ei mallisuoja voida tätä kautta saada.

Mallioikeuden kritiikkiä / arviointia

Mallioikeuden suoja-alaa on kansallisesti pidetty kapeana, minkä vuoksi mallioikeuden puolustaminen on koettu hankalana eikä siihen aina edes ryhdytä³¹. Mallioikeutta pidetään suojana suoraa kopiointia vastaan. Yhteisömallijärjestelmän mukana on korostunut mallin merkitys myös tunnuksen suojaamisessa. Rekisteröimättömästä mallioikeudesta ei ole oikeuskäytäntöä Suomessa.

²⁹ EU on liittynyt syyskuussa 2007 vuodelta 1925 olevan Haagin mallioikeussopimuksen Geneven asiakirjaan, joka on tehty 1999 ja astui voimaan 1.1.2008.

³⁰ Liittymistä koskevaa hallituksen esitystä valmistellaan parhaillaan työ- ja elinkeinoministeriössä ja hallituksen esitys asiasta on tarkoitus antaa vuoden 2008 kuluessa.

³¹ Karri Puustinen: Mallisuojan käytännön merkitys. Kauppa- ja teollisuusministeriö, Tutkimuksia ja raportteja 13/2001.

3.4. Tekijänoikeus

Tekijänoikeuden kohteena on omaperäinen ja itsenäinen teos. Suojaa saa muoto, jolla sisältö ilmaistaan. Suojan ulkopuolelle jäävät esimerkiksi informaatio ja idea. Tekijänoikeuslain mukaan lait, asetukset ja viranomaisen päätökset eivät saa tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeus syntyy sillä hetkellä, jolloin teos luodaan. Kansainväliset sopimukset kieltävät rekisteröinnin asettamisen tekijänoikeussuojan edellytykseksi. Tekijänoikeussuoja on riippumaton teoksen laadusta tai siihen käytetystä materiaalista. Tekijänoikeus on käsitteenä abstrakti, ja se ilmenee usein erilaisissa teoskappaleissa. Mikäli tekijänoikeuden olemassa olosta syntyy epäselvyyttä, se ratkaistaan viime kädessä oikeudessa.

Tekijänoikeuden haltijalla on mahdollisuus kieltää muita hyödyntämästä taloudellisesti teosta. Taloudellista hyödyntämistä tulkitaan laajasti, eikä siihen tarvitse liittyä rahallista korvausta. Tekijänoikeuteen liittyy ehkä voimakkaammin kuin muihin immateriaalioikeuksiin moraalisia oikeuksia. Isyysoikeus on oikeus tulla nimetyksi teoksen tekijänä. Respektioikeuden

kunnioittaminen edellyttää, että teosta ei esitetä sellaisessa yhteydessä tai sellaisella tavalla, että se loukkaa tekijänoikeudenhaltijan kunniaa.

Tekijänoikeus on kansainvälinen oikeudenala, ja sitä koskevaa lainsäädäntöä on lähes kaikissa maailman valtioissa. Suoja on kuitenkin lähtökohtaisesti kansallista. Kansainväliset sopimukset turvaavat tietyt vähimmäisoikeudet, mutta suojan sisältö vaihtelee maittain. Tekijänoikeusjärjestelmä mahdollistaa laajan kansainvälisen suojan, mutta maakohtaiset erot vaikuttavat käytännön toimintaan.

Tekijän ja käyttäjien oikeuksia pyritään tasapainottamaan ns. tekijänoikeuden rajoitussäännösten avulla. Tekijänoikeuslaissa on useita säännöksiä, joissa rajoitetaan tekijänoikeuden haltijan mahdollisuutta puuttua tiettyyn toimintaan, esimerkiksi teoksen kopiointiin yksityiseen käyttöön tai sen esittämiseen yksityisesti.

Tekijänoikeuteen liittyvät ns. lähioikeudet, jotka eivät anna yhtä kattavaa suojaa kuin varsinainen tekijänoikeus, mutta laajentavat suojan myös varsinaisen henkisen luomistyön ulkopuolelle. Lähioikeudet voidaan ymmärtää myös tekijänoikeuteen liittyvänä investointien suojana. Esimerkkinä voidaan todeta äänitetuottajille ja elokuvatuottajille annettu oma lähioikeutensa. Tallennetun aineiston ei tarvitse olla tekijänoikeudellisesti suojattua lähioikeuden saamiseksi. Tietokantoja koskee myös erityissuoja, joka on selkeästi räätälöity tietokantoihin tehtyjen investointien suojaksi.

Tekijänoikeuden suoja-aika on 70 vuotta tekijän kuolinvuotta seuraavan vuoden alusta lukien. Lähioikeuksien suoja vaihtelee 15 vuodesta 50 vuoteen suojan kohteesta riippuen. Lähioikeuden suojan alkamisajankohta on yleensä sidottu joko suojan kohteen valmistumiseen tai julkaisemiseen.

EU:ssa ei ole yhtenäistä koko aihealueen kattavaa tekijänoikeussäätelyä. Sen sijaan tavaroiden vapaan liikkuvuuden turvaaminen on johtanut useiden tekijänoikeutta koskevien direktiivien säätämiseen EU:ssa.

Tekijänoikeuden kritiikkiä / arviointia

Teknologinen kehitys on immateriaalioikeuksista vaikuttanut ehkä rajuimmin tekijänoikeuteen. Tietokoneohjelmien sisällyttäminen tekijänoikeuteen toi mukanaan vahvan teknologisen

piirteen.

Tekniikan kehitys on muuttanut perinteistä kappaleen valmistukseen perustunutta viestintää ja tiedonvälitystä merkittävästi. Tekijänoikeus on kehittynyt aikakaudella, jolloin päähuomio on ollut fyysisten kappaleiden valmistuksessa tai teosten lähettämässä radion ja television välityksellä. Uudet tekniset tavat välittää, kopioida ja käyttää teoksia ovat johtaneet myös teosten syntymiseen uusilla tavoilla. Ympäristön monimutkaistuminen vaikeuttaa myös tekijänoikeutta sekä käsitteellisellä että hallinnoinnin tasolla.

Tekijänoikeuden loukkaus ei edellytä tuottamusta tai tahallisuutta, vaan myös vilpittömässä mielessä tapahtunut tekijänoikeuden luvaton käyttäminen laukaisee hyvitysvelvollisuuden. Tämä luo paineita siihen, että tekijänoikeuksien hallinnointi tietyissä tilanteissa järjestetään siten, että käyttäjä voi vapautua vastuusta ilman, että tekijä jää ilman korvausta. Varsinkin tekijänoikeuksien massakäytön yhteydessä kollektiivihallinnointi on tarpeen. Toisaalta kehittyvä teknologia mahdollistaa yhä paremmin sen, että korvaukset voidaan suorittaa suoraan tekijälle.

Arkistoissa olevien aineistojen tekijänoikeuksien selvittäminen ja aineistojen käyttäminen tuo tulevaisuudessa lisää paineita sekä lainsäädäntöön että hallinnointikäytäntöihin.

3.5. Toiminimi

Yrityksen kaupparekisteriin merkitsemisen yhteydessä rekisteröidään myös yrityksen toiminimi ja aputoiminimi. Toiminimeltä edellytetään, että se on erottamiskykyinen, se ei saa olla harhaanjohtava eikä sekoitettavissa muihin toiminimiin. Toiminimet rekisteröidään toimialaluokittain. Osakeyhtiölain mukaan yhtenä toimialaluokkana on ”yleistoimiala”. Toiminimi voidaan siirtää vain liiketoiminnan siirtämisen yhteydessä.

Toiminimen haltijalla on mahdollisuus kieltää muita käyttämästä identtistä tai sekoitettavissa olevaa toiminimeä. Toiminimi voidaan poistaa rekisteristä, mikäli sitä ei ole käytetty viiteen vuoteen ja joku, jonka oikeutta rekisteröity toiminimi haittaa, sitä kanteella vaatii.

Toiminimen suoja perustuu kansalliseen lainsäädäntöön. EU:ssa ei ole toiminimiä koskevia jäsenmaita velvoittavia säännöksiä. Toiminimi ei saa olla sekoitettavissa toisen elinkeinonharjoittajan tavaramerkkiin. Toisaalta toiminimen haltijalla on oikeus käyttää toiminimeään tavaroidensa tunnuksena. Toiminimisuojasta on säännöksiä Pariisin yleissopimuksessa.

Toiminimen kritiikkiä / arviointia

Toiminimen suoja on ollut esillä monissa Euroopan yhteisöjen tuomioistuimen tavaramerkkejä ja tunnusten käyttämisestä koskevissa ratkaisuissa. Toiminimiä koskevan yhteisöläisäädännön puuttuminen saattaa joissakin tapauksissa aiheuttaa epävarmuutta toiminimi- ja tavaramerkkisuojan rajoista.

Käytännössä ”yleistoimiala” toimialaluokkana saattaa johtaa toiminimen suojan ylikorostumiseen, koska se saattaa muodostaa esteen tavaramerkin rekisteröinnille, vaikka tosiasiallista sekoitettavuutta toimialoissa ei olisikaan.

3.6. Tavaramerkki

Tavaramerkki on elinkeinonharjoittajan käyttämä tavaran tai palvelun tunnus, jonka tarkoituksena on erottaa yhden elinkeinonharjoittajan tavarat ja/tai palvelut toisen elinkeinonharjoittajan tavaroista ja/tai palveluista. Tavaramerkiltä edellytetään erottamiskykyä, se ei saa olla harhaanjohtava eikä sekoitettavissa muiden käyttämiin tavaramerkkeihin.

Tavaramerkki voidaan saada joko rekisteröimällä tai käytön kautta vakiinnuttamalla. Tavamerkit rekisteröidään tavara- tai palveluluokittain kussakin luokassa oleville tavaroille (palveluille).

Tavaramerkin haltijalla on mahdollisuus kieltää muita käyttämästä identtistä tai sekoitettavissa olevaa tavaramerkkiä samojen tai samankaltaisten tavaroiden ja/tai palveluiden tunnuksena.

Tavaramerkki voidaan poistaa rekisteristä, mikäli sitä ei ole käytetty viiteen vuoteen ja joku, jonka oikeutta rekisteröity tavaramerkki haittaa, sitä kanteella vaatii.

Tavaramerkkilaki on harmonisoitu EU:n tavaramerkkidirektiivin (1989/104/EY) mukaisesti. EU:ssa on lisäksi perustettu yhteisön tavaramerkkijärjestelmä, jonka perusteella voi yhdellä hakemuksella saada tavaramerkkisuojan koko yhteisön alueella (40/1994/EY). Kansallinen tavaramerkki ja yhteisön tavaramerkki voivat olla voimassa yhtä aikaa.

Tavaramerkki voidaan rekisteröidä myös kansainvälisesti. Tavaramerkkiä koskeva kansainvälinen tavaramerkkijärjestelmä ei ole pelkästään hakumekanismi, vaan sen kautta tavaramerkki voidaan saattaa yhtä aikaa voimaan kaikissa niissä maissa, jotka kansainvälisessä tavaramerkkihakemuksessa on nimetty ja joissa ei ole ilmoitettu estettä rekisteröinnille.

Tavaramerkin kritiikkiä / arviointia

Tavaramerkin suoja kohdistuu tiettyihin tavaroihin ja palveluihin. Tavaramerkkisuojan ulottuminen laajemmalle on otettu huomioon siten, että on tunnustettu ns. hyvin tunnettujen merkkien suoja. Mikäli merkkiä pidetään hyvin tunnettuna, voi sen haltija kieltää merkin käyttämisen myös laajemmin kuin niille tuotteille, joihin rekisteröinti oikeuttaa. Tunnettujen merkkien suoja on yrityksen imagon ja brändin kannalta merkittävä. Yli tavaraluokkien menevästä suojasta säädellään kansainvälisesti, EU-tasolla ja kansallisesti hieman eri tavalla. Globalisaation vuoksi tästä aiheutuu epävarmuutta.

Tavaramerkkilaki oli harmonisoitu EU:n säädösten mukaiseksi jo ennen kuin Suomi liittyi yhteisöön. Tavaramerkejä koskeva oikeuskäytäntö EU:n tasolla on kasvanut viime vuosina merkittävästi. Tavaramerkin ja toiminimen yhteenkuuluvuus on lisääntynyt. Tavaramerkkilaki on nykyisellään jäänyt selvästi jälkeen sekä kansainvälisestä että EU:n kehityksestä. Jälkeenjääneisyydestä yrityksille aiheutuvat haitat tulisi selvittää ja tavaramerkkilaki saattaa ajan tasalle.

3.7. Sopimaton menettely elinkeinotoiminnassa

Sopimatonta menettelyä³² koskevalla sääntelyllä (SopMenL 1061/1978) kielletään hyvän kauppataivan vastaiset ja vilpilliset menettelyt elinkeinotoiminnassa. Laki sisältää kiellettyjä menettelytapoja koskevan yleislausekkeen ja joukon erityissäännöksiä. Yleislausekkeen tulkinta aiheuttaa oikeuskäytännössä ongelmia, mutta perinteisesti säännöstä on tulkittu siten, että orjallinen jäljittely on sallittua, kunhan se ei aiheuta sekaannusvaaraa toisen elinkeinonharjoittajan toimintaan. SopMenL:ia sovelletaan elinkeinonharjoittajien välissä suhteissa. Kuluttajansuojalaissa (38/1978) olevaa vastaavanlaista markkinointia koskevaa yleissäännöstä sovelletaan kuluttajalle suunnatussa markkinoinnissa.³³

³² SopMenL:n edeltäjä oli laki vilpillisen kilpailun estämisestä. Pariisin sopimuksen 10bis artiklassa puhutaan vilpillisestä kilpailusta (unfair competition).

³³ Eduskunta hyväksyi 16.6.2008 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2005/29/EY,(11.5.2005)

EU:ssa ei ole varsinaisesti vilpillistä kilpailua koskevaa sääntelyä, mutta harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta on annettu direktiivi.³⁴

Sopimattoman menettelyn kritiikkiä / arviointia

Sopimatonta menettelyä elinkeinotoiminnassa koskevan sääntelyn merkitys on kasvanut uusien liiketoimintamallien ja –toimintojen yhteydessä. Sellaisten tilanteiden lisääntyminen, joissa yksi suojamuoto ei anna toimijoiden tarvitsemää / haluamaa suojaa, on johtanut tilanteeseen, jossa suojaa haetaan sopimattoman menettelyn sääntelyn kautta. Toimivallan jakaantuminen eri tuomioistuinten kesken vaikeuttaa eri suojamekanismien käyttämistä yhdessä.³⁵

3.8. Maantieteelliset merkinnät

Suomessa ei ole ollut kansallista maantieteellisiä alkuperänimityksiä koskevaa lainsäädäntöä. Asiasta säädetään Suomessakin suoraan sovellettavalla EU:n asetuksella. Järjestelmän tarkoituksena on turvata tietyn alueen tuottajille yksinoikeus käyttää alueen nimeä tuotteiden tunnuksena, mikäli tuotteen ominaisuudet johtuvat tuon alueen erityispiirteistä. Järjestelmä on saanut alkunsa viinin ja muiden alkoholituotteiden alkuperään liittyvästä sääntelystä ja on nykyisin levinnyt yleensä maataloustuotteiden suojamuodoksi.

Maantieteellisen merkinnän kritiikkiä / arviointia

Maantieteellisten alkuperämerkintöjen tuottamalla suojalla on Suomessa vähäinen merkitys yritysten käyttämänä suojana. Sen sijaan suojan läheinen kytkeytyminen tavaramerkkisuojaan vaikuttaa myös suomalaisten yritysten tavaramerkkikäytäntöön. Suojamuotoa käytetään runsaasti varsinkin eteläisissä EU-maissa. Sen merkitys korostuu kansainvälisessä kehityksessä, jonka yhteydessä kehitysmaat korostavat maantieteellisten merkintöjen ja traditionaalisen tiedon suojan tarvetta laajemminkin.

3.9. Verkkotunnukset

Verkkotunnus on internetissä käytettävä osoite, joka koostuu nimiosasta ja verkkotunnusjuuresta, “top level domain”. Kansainvälisesti haettavien ja hallintoitujen juurien (esimerkiksi .com, .net, .eu) ohella maakohtaisia tunnuksia hallinnoi kussakin maassa kansallinen taho. Suomen .fi -tunnuksia hallinnoi Viestintävirasto. Verkkotunnus ei kuulu immateriaalioikeusjärjestelmään, mutta sen vaikutus esimerkiksi tavaramerkkioikeuteen on suuri.

Verkkotunnuksen voi Suomessa rekisteröidä organisaatio tai yksityishenkilö. Se voi periaatteessa muodostua mistä hyvänsä vähintään kahdesta merkistä, lähinnä kirjaimesta. Se ei kuitenkaan saa oikeudettomasti perustua toisen suojattuun nimeen tai merkkiin, esimerkiksi rekisteröityyn tavaramerkkiin, toiminimeen taikka henkilön nimeen.

Verkkotunnuksen rekisteröintiä ei ole sidottu tavaroihin, palveluihin tai toimialoihin. Verkkotunnus on luonteeltaan globaali ja näin ollen yritysten kannalta laajempi kuin

sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla ja neuvoston direktiivin 84/450/ETY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 97/7/EY, 98/27/EY ja 2002/65/EY sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta (sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi) johtuvat muutokset kuluttajansuojalakiin ja SopMenL:iin

³⁴ Neuvoston direktiivi 84/450/ETY harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta, 10.9.1984

³⁵ Markkinaoikeus on toimivaltainen antamaan kielto tuomioita SopMenL:n nojalla, mutta immateriaalioikeuksiin perustuvat kiellot, väliaikaiset ja pysyvät, kuuluvat Helsingin käräjäoikeuden toimivaltaan.

tavaramerkki ja toiminimi.

Verkkotunnuksen kritiikkiä / arviointia

Verkkotunnuksella on selvä kytkentä immateriaalioikeuteen, mikä luo varsinkin tavaramerkki- ja toiminimijärjestelmään uusia haasteita. Verkkotunnuksia myönnettäessä niitä ei tarkastella immateriaalioikeuden kannalta. Toisaalta verkkotunnuksen käyttäminen saattaa joissakin tapauksissa täyttää tavaramerkin tai toiminimen käyttämisen kriteerit. Järjestelmien erilaisesta taustasta ja tavoitteesta huolimatta niiden yhteensovittaminen olisi tarpeen.

3.10. Täytäntöönpano

Immateriaalioikeuksien painopiste on siirtynyt niiden saamisesta oikeuksien hyödyntämiseen ja täytäntöönpanoon. TRIPs-sopimuksessa yhdistettiin teollis- ja tekijänoikeudet samaan sopimukseen ja korostettiin oikeuksien täytäntöönpanon merkitystä. EU:n lainsäädännössä tuoteväärengöset³⁶ on luotu järjestelmä, jonka avulla pyritään estämään tuoteväärengösten ja piraattien pääsy markkinoille. Tuoteväärengöset³⁶ annetaan tulliviranomaisille mahdollisuus pysäyttää joko itse havaitsemansa tai asianomistajien ilmoittamat tuoteväärengökset rajalle.

TRIPsissä asetettuja velvoitteita on EU:ssa täydennetty ns. täytäntöönpanodirektiivillä,³⁷ jonka avulla pyritään varmistamaan yhdenmukaiset ja riittävät keinot immateriaalioikeuksien toteuttamiseksi Euroopan unionin jäsenvaltioissa.

Täytäntöönpanon ja esimerkiksi tuoteväärengösten tutkinnan yhteydessä esiin tulee usein myös muita rikoksia kuten veropetoksia sekä kirjanpito- ja tullirikoksia. Immateriaalioikeudet ovat asianomistajarikoksia, eli niiden tutkinta edellyttää asianomistajan tekemää rikosilmoitusta ja syytevaatimusta. Tuoteväärengöset³⁶ tapauksien yhteydessä usein on kysymys useiden asianomistajien oikeuksien loukkaamisesta. Yksittäisen asianomistajan kohdalla kysymys saattaa olla hyvinkin pienistä eristä, eikä syytteen nostamista pidetä aina taloudellisesti mielekkäänä.

Tuoteväärengösten kokonaismäärät saattavat kuitenkin olla hyvinkin suuria ja toiminta kokonaisuudessaan laajamittaista. Asioiden kokonaisvaltaisen tutkinnan osalta saattaisi joissakin tapauksissa olla perusteltua, että toiminta olisi asianomistajien rikos- ja syyteeseenpanoilmoituksista riippumaton ja suoraan virallisen syytteen alaisia.

3.11. Mihin suuntaan kehitys kulkee?

Immateriaalioikeuksien merkityksen kasvaessa kehitys on kulkenut kohti alemmaa suojatasoa ja suojan määrän lisääntymistä. Tämä johtaa kapeampaan suojaan ja lisää oikeudenloukkausten mahdollisuuksia. Suojaa myöntävät viranomaiset (esim. PRH, EPO ja OHIM) ovat ns. nettobudjetoituja virastoja, eli niiden tulee saada rahoituksensa omasta toiminnastaan. Suojan myöntäminen on noussut avainasemaan siitä riippumatta, mikä olisi järjestelmän lähtökohtainen tavoite.

³⁶ Neuvoston asetus (EY) tulliviranomaisten toimenpiteistä epäiltäessä tavaroiden loukkaavan tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia sekä tiettyjä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden suhteen toteuttavista toimenpiteistä, 22.7.2003

³⁷ Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2004/48/EY teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta, A: 29.4.2004

Varsinkin patenttien osalta nykyinen matala keksinnöllisyystasovaatimus ja patenttien määrän kasvu on johtanut tarkastelemaan patenttien laatua ja keksinnöllisyystasoa. Keksinnöllisyystason nostaminen toisi mukanaan sen, että yritysten tulisi harkita uudelleen nykyistä patenttipolitiikkaansa. Yhtäältä patenttien määrän vähentyminen ja vähäisten keksintöjen jääminen patenttisuojan ulkopuolelle lisää tai saattaa lisätä varsinkin pk-yritysten toimintamahdollisuuksia. Toisaalta keksinnöllisyystason nostaminen lisäisi todennäköisesti myös salassapitoa, minkä vaikutuksesta käytettävissä oleva tekninen tieto vähenisi.

Yritysten toiminnassa ja suojan tarpeessa on useita uusia ulottuvuuksia:

1. Toimintaympäristön siirtyminen verkkoon luo uusia liiketoimintamalleja.
2. Palveluiden tarve lisääntyy.
3. Perinteisiä toimintatapoja yhdistetään aikaisemmasta poikkeavalla tavalla.
4. Eri teollisuusalojen erilaiset tarpeet: open innovations v. erikoistuva suoja.

Oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien välinen jaottelu ei enää ole selkeä kuten se oli analogisessa maailmassa. Samoin elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välinen ero hämärtyy.

Immateriaalioikeudet ovat osa kauppapolitiikkaa, mikä luo väistämättä jännitteen varsinkin kehittyneiden ja kehittyvien maiden välille.

Tulevaisuuden haasteita ovat esimerkiksi seuraavien toimintatapojen tarkastelu immateriaalioikeuksien kannalta: konseptit, prosessit, kuviomaailmat, installaatiot, sisältötuotannot, systeemiratkaisut, alustat ja avoimet innovaatiot.

Täydentävä suoja

Toimintaympäristön siirtyminen verkkoon ja palveluiden lisääntynyt tarve muuttavat myös immateriaalioikeudellisen suojan tarvetta. Myös perinteisessä teollisessa toiminnassa kehitetään uusia innovaatioita, jotka perustuvat esimerkiksi siihen, että perinteisesti toisilleen vieraita elementtejä yhdistämällä luodaan uutta.

Nykyiset suojamuodot ovat tarkkarajaisia ja keskittyvät yhteen ominaisuuteen ja useimmiten vielä yhteen oikeudenhaltijaan. Suojan tarpeen kehitys korostaa eri suojamuotojen hyödyntämistä yhdessä ja yhteisomistussuhteiden merkittävyyttä. Perinteiset suojamuodot eivät välttämättä taivu kovin helposti varsinkaan kehityksen alkuvaiheessa antamaan toiminnan tarvitsemaa suojaa. Vilpillisen kilpailun estäminen, josta meillä on säännökset sopimattomasta toiminnasta elinkeinotoiminnassa annetussa laissa, tarjoaa mahdollisuuden tarkastella toimintaa yksittäistapauksissa.

Riittävätkö nykyiset työkalut myös tulevaisuudessa?

4. TOIMIJAT JA NIIDEN TEHTÄVÄT

Selvitykseen ei ole otettu mukaan Euroopan komission organisaatiota eikä immateriaalioikeusasioiden jakaantumista eri pääosastojen (DG) kesken.

4.1. Ministeriöt

Immateriaalioikeuksia ja niiden hyödyntämistä koskevat asiat jakaantuvat usean ministeriön toimialalle. Ministeriöiden välistä yhteistyötä ei ole immateriaalioikeusasioissa systemaattisesti koordinoitu.

Valtioneuvosto

<http://www.vn.fi/toiminta/fi.jsp>

Kansalliset strategiat:

- Tietoyhteiskuntastrategian toteutus ja seuranta (Tietoyhteiskuntaneuvosto)
- Innovaatiostrategia
- IPR-strategia

Valtioneuvosto hyväksyy hallitusohjelmassa mainitut ja kaikkia hallinnonaloja koskettavat strategiat. Valmistelusta huolehtii se ministeriö, joka on vastuussa strategian alasta.

Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM)

www.tem.fi

Elinkeinoministeri Mauri Pekkarinen
Työministeri Tarja Cronberg

TEM vastaa seuraavan immateriaalioikeuslainsäädännön (tai sitä lähellä olevan lainsäädännön) kehittämisestä:

- patenti-, hyödyllisyysmalli-, malli-, tavaramerkki-, toiminimilaki
- työsuhdekeksintölaki ja korkeakoulukeksintölaki
- laki sopimattomasta menettelystä elinkeinotoiminnassa
- kuluttajansuojalaki

TEM vastaa myös innovaatiotoiminnasta ja innovaatiostrategian laatimisesta. TE-keskukset ja PRH kuuluvat TEMin alaisuuteen. Molemmilla on neuvoa-antava rooli immateriaalioikeusasioissa. Lisäksi TE-keskuksilla on vastuu yritystoiminnasta.

Ministeriön sisäisessä työnjaossa immateriaalioikeusasiat kuuluvat työelämä- ja markkinaosaston yritysoikeus -ryhmään. Osasto kuuluu työministeri Cronbergin vastuualueeseen ja sitä johtaa osastopäällikkö Raimo Luoma. Yritysoikeus-ryhmää johtaa hallitusneuvos Marja-Leena Rinkineva.

Valtioneuvoston nimittämä työsuhdekeksintölautakunta toimii TEMin yhteydessä. Lautakunnan puheenjohtaja, sihteeri tai jäsenet edustavat ministeriön ulkopuolisia tahoja, mutta sen käytännön asiat hoidetaan ministeriössä. Korkeakoulukeksintölautakunta toimii työsuhdekeksintölautakunnan jaostona.

Ministeriö nimittää kahdeksi vuodeksi kerrallaan teollisoikeudellisen työryhmän. Työryhmään kuuluu eri immateriaalioikeuksien asiantuntijoita, ja sen rooli on toimia keskustelu- ja taustafoorumina immateriaalioikeutta koskeville hankkeille.

Teollis- ja tekijänoikeusasioiden koordinoitua varten toimii ministerityöryhmä, johon kuuluvat kulttuuri- ja urheiluministeri puheenjohtajana, oikeusministeri, viestintäministeri ja elinkeinoministeri. Ministerityöryhmä koordinoi teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kysymysten käsittelyä ja pohtii järjestelmien kehittämistoimenpiteitä sekä kansallisen IPR-strategian linjauksia.

TEMin vastuulle kuuluvat kansainväliset sopimukset:

- Teollisoikeuden suojelemista koskeva Pariisin yleissopimus
- Patenttiyhteistyösopimus (Patent Cooperation Treaty, PCT)
- Euroopan patenttisopimus (European Patent Convention, EPC)

Opetusministeriö (OPM)

www.minedu.fi

Opetusministeri Sari Sarkomaa
Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin

Opetusministeriö vastaa tekijänoikeutta koskevan lainsäädännön kehittämisestä. Tekijänoikeuslain lisäksi OPM:lle kuuluu laki yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin. Lisäksi OPM vastaa kulttuuritoiminnasta ja kirjastotoimesta sekä oppilaitoksista. Tämän mukaisesti korkeakouluissa tehtävä tutkimus kuuluu OPM:n hallinnonalaan.

OPM:n koulutus- ja tiedepolitiikan osastoon kuuluvat yleissivistävän koulutuksen yksikkö, ammatillisen koulutuksen yksikkö, korkeakoulu- ja tiedeyksikkö ja aikuiskoulutuksen tulosalue. Vastuullinen ministeri on opetusministeri.

Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osastoon kuuluvat taide- ja kulttuuriperintöyksikkö, viestintäkulttuuriyksikkö, kulttuurivientiyksikkö, liikuntayksikkö, nuorisoyksikkö ja kehittämissyksikkö. Tekijänoikeusasiat kuuluvat viestintäkulttuuriyksikköön. Vastuullinen ministeri on kulttuuri- ja urheiluministeri.

Valtioneuvoston nimittämä tekijänoikeusneuvosto toimii opetusministeriön yhteydessä. Neuvoston sihteerinä on ministeriön virkamies, mutta puheenjohtaja ja muut jäsenet valitaan ministeriön ulkopuolelta. Opetusministeriön apuna toimii myös tekijänoikeustoimikunta, jonka tehtävänä on mm. arvioida lainsäädännön uudistustarpeita ja valmistella niiden suuntaviivoja ministeriölle sekä käsitellä tekijänoikeuksiin liittyvän valmistelun kannanmuodostusta sekä EU-kysymyksissä että kansainvälisellä tasolla. Toimikunta on määräaikainen ja sen toimikausi päättyy 31.12.2009.

OPM:n vastuulle kuuluvat kansainväliset sopimukset:

- Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta, 1886
- WIPO:n tekijänoikeussopimus, 1996 (WCT)
- WIPO:n esitys- ja äänitesopimus, 1996 (WPPT)
- Yleismaailmallinen tekijänoikeussopimus, 1952
- Kansainvälinen yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyhteyksien suojaamisesta (ns. Rooman sopimus), 1961

Liikenne- ja viestintäministeriö (LVM)www.mintc.fi

Viestintäministeri Suvi Lindén

Liikenne- ja viestintäministeriö vastaa viestintälainsäädännön kehittämisestä, johon kuuluvat viestintäoikeuslaki ja markkinaviestintälaki. Ministeriön vastuualueeseen kuuluu myös verkkotunnuksia koskeva lainsäädäntö ja verkkotunnusten hallinnointi.

LVM:n vastuulle kuuluvat kansainväliset sopimukset:

- Ei immateriaalioikeuksia koskevia sopimuksia

Maa- ja metsätalousministeriö (MMM)www.mmm.fi

Maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttila

Maa- ja metsätalousministeriön vastuulle kuuluvat immateriaalioikeuksiin luettavasta lainsäädännöstä kasvinjalostajanoikeuslaki ja maantieteelliset alkuperämerkinnät, jonka osalta sovelletaan EU-lainsäädäntöä suoraan.

Elintarviketurvallisuusvirasto Evira toimii kasvilajikelautakunnan sihteerinä ja ylläpitää kansallisen kasvilajikeluettelo.

MMM:n vastuulle kuuluvat kansainväliset sopimukset:

- Uusien kasvilajikkeiden suojaamista koskevan kansainvälinen yleissopimus, 1991 (UPOV)

Oikeusministeriö (OM)www.om.fi

Oikeusministeri Tuija Brax

Oikeusministeriön vastuulle kuuluvat kaikki oikeudenkäynteihin liittyvät asiat ja tuomioistuinten työnjako. Immateriaalioikeuksia koskevat kaikki prosessilajit: riita-, rikos-, hallinto- ja markkinaoikeusprosessi. Lisäksi ministeriölle kuuluu laintarkastus ja säädösten keskinäinen koherenssi.

Seuraamusjärjestelmistä OM:lle kuuluu rikoslaki, johon on kerätty erityislaeista rikokset, joiden rangaistuksena on vankeutta.

OM:n vastuulle kuuluvat kansainväliset sopimukset:

- Ei suoraan immateriaalioikeuksia koskevia sopimuksia

Ulkoministeriö / kauppapoliittinen osasto (UM / KPO)www.formin.fi

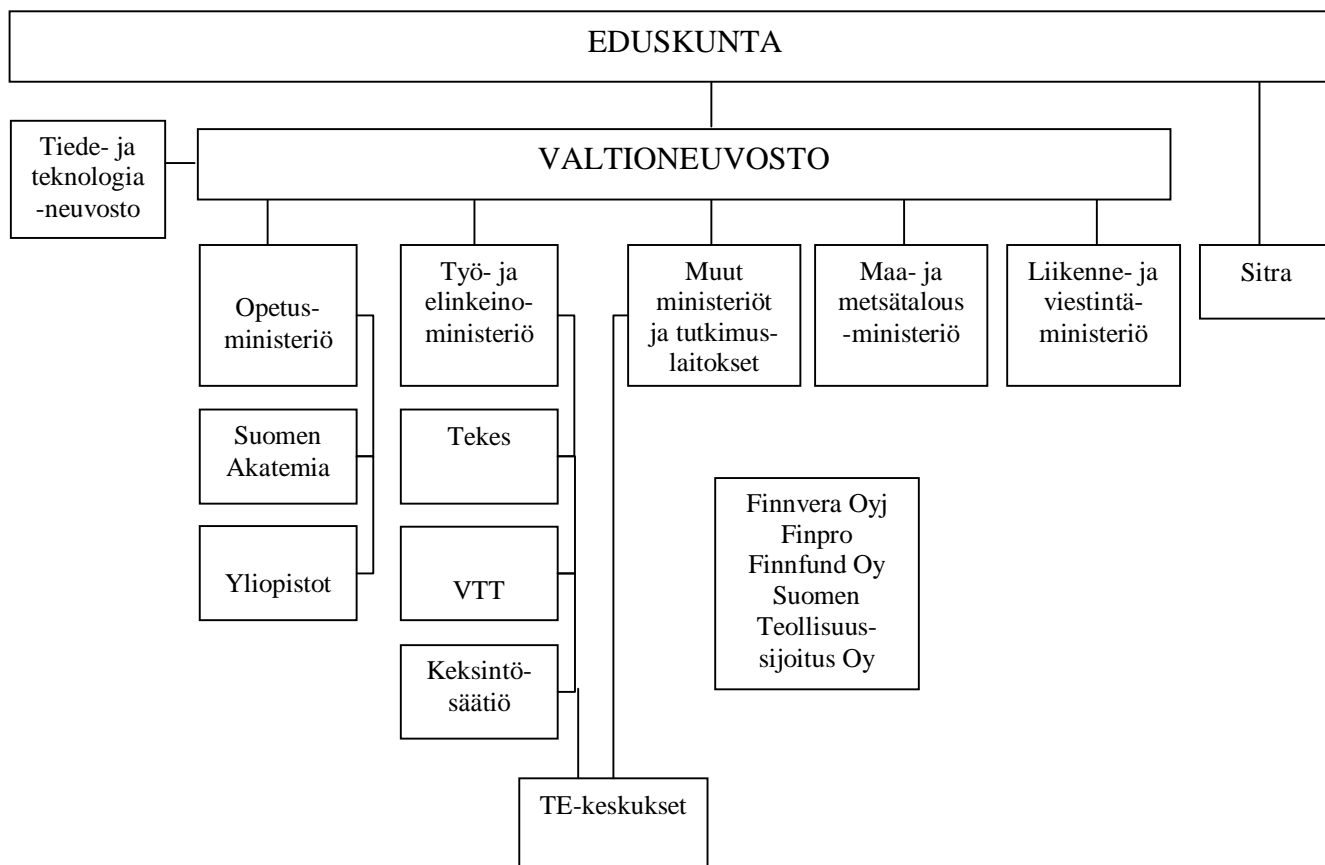
Ulkomaankauppa- ja kehitysministeri Paavo Väyrynen

Ulkoministeriön vastuulle kuuluvat markkinoillepääsykysymykset ja kaupan esteisiin liittyvät asiat.

Kansainvälisistä sopimuksista UM:lle kuuluvat Maailman kauppajärjestöä (WTO) koskevat asiat:

- Sopimus teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista, 1994 (TRIPs); Maailman kauppajärjestön perustamissopimus, liite 1C
- Doha-asiakirjat 14.11.2001: Ministerial declaration; Declaration on the TRIPs agreement and public health

Kaavio 1. IPR-alan toimijat

4.1 Virastot ja laitokset

Patentti- ja rekisterihallitus (PRH)

www.prh.fi

Patentti- ja rekisterihallitus kuuluu nettobudjetoituna virastona TEMin alaisuuteen. PRH on rekisteriviranomainen, jonka tehtävänä on käsitellä rekisteröintiä edellyttävät immateriaalioikeushakemukset. PRH:ssa toimii yritys- ja yhteisölinja, patentti- ja innovaatiolinja sekä tavaramerkki- ja mallilinja. PRH:n asioissa ympäri Suomen palvelevat myös kauppakamarit, maistraatit, työvoima- ja elinkeinokeskukset (TE-keskukset), uusyrityskeskukset, vero toimistot sekä yliopistoissa ja korkeakouluissa toimivat innovaatioasiamiehet.

PRH:n toteuttaman Idealuotsi-ohjelman tavoitteena on luoda lisäarvoa yrittäjyyteen, pk-yritysten kehitykseen ja työllisyyden edistämiseen. Idealuotsia toteutetaan siten, että PRH kehittää yhteistyötään yksittäisten henkilöiden ja pk-yritysten kanssa. PRH tekee yrityksille ja muille markkinoille pyrkiville apuvälineitä tähän työhön. Idealuotsin tavoitteena on tuoda

suomalainen immateriaalijärjestelmä yritysten luovuuden tueksi. PRH:ssa on valmistunut joitakin oppaita ja työkirja immateriaalistrategiasta.

PRH tutkii ja rekisteröi:

- kansalliset patenttihakemukset (patentti- ja innovaatiolinja)
- kansalliset mallioikeushakemukset (tavaramerkki- ja mallilinja)
- kansalliset tavaramerkkihakemukset (tavaramerkki- ja mallilinja)
- toiminimet (kaupparekisteri)

PRH rekisteröi:

- hyödyllisyysmallioikeushakemukset

PRH tutkii:

- kansainväliset patenttihakemukset (PCT-hakemukset)

PRH vastaanottaa hakemuksia:

- Yhteisön tavaramerkin rekisteröinti
- Eurooppapatentti
- Patenttiyhteistyösopimukseen (PCT) perustuvat kansainväliset patenttihakemukset, joissa Suomea ei ole nimetty tutkivaksi viranomaiseksi
- Madridin pöytäkirjan mukaiset kansainväliset tavaramerkkihakemukset
- Käsittelee Suomeen kohdistetut kansainväliset rekisteröinnit

Sisämarkkinoiden harmonisointivirasto (tavaramerkit ja mallit), SMHV

<http://oami.europa.eu>

SMHV:stä käytetään useimmiten lyhennettä OHIM. Se on Euroopan unionin virasto, jonka tehtävänä on hallinnoida yhteisön tavaramerkkioikeusjärjestelmää ja yhteisömallioikeusjärjestelmää. Virasto toimii Alicantessa Espanjassa.

OHIM tutkii ja rekisteröi yhteisön tavaramerkkihakemukset. Virasto tutkii absoluuttiset esteet eli erottamiskykyisyyden ja harhaanjohtavuuden ja myös sekoitettavuuden, mutta ainoastaan oman rekisterinsä puitteissa. Hakijan pyynnöstä kansalliset virastot tutkivat sekoitettavuuden omien rekistereidensä pohjalta erillistä maksua vastaan.

Yhteisömallin osalta ei tutkita uutuutta eikä sekoitettavuutta. Rekisteröinti perustuu absoluuttisten esteiden tutkimiseen.

Viestintävirasto

<http://www.ficora.fi/>

Viestintävirasto toimii liikenne- ja viestintäministeriön alaisuudessa. Sen toiminnan painopisteitä ovat tietoturvallinen yhteiskunta ja viestintäverkkojen häiriötön toiminta, toimivat ja tehokkaat viestintämarkkinat sekä kuluttajan aseman turvaaminen.

Viraston tavoitteena on varmistaa viestintäverkkojen tasapuoliset käyttömahdollisuudet ja monipuoliset palvelut eri palveluntarjoajille sekä taata verkkoteknologioiden kehittyessä viestintäverkkojen ja -palveluiden yhteentoimivuus. Viestintäpalvelujen käyttäjän eli kuluttajan aseman ja oikeuksien turvaaminen on Viestintäviraston keskeinen tehtävä.

Viestintävirasto suunnittelee ja hallinnoi sähköisten viestintäyhteyksien toiminnalle välttämättömien viestintäverkkojen numeroiden sekä verkko-osoitteiden käyttöä.

Viestintävirasto hallinnoi keskitetysti radiotaajuuksia.

Virasto kerää julkisen palvelun ohjelmatuotannon käyttöön tv- ja toimitusmaksuja, myöntää lyhytaikaisia toimituksia sekä valvoo tv- ja radio-ohjelmien sisältöä ja mainontaa.

Viestintävirasto hallinnoi verkkotunnuksia: ne haetaan ja uusitaan virastosta. Hakemusmenettely on toteutettu sähköisesti, eikä sen yhteydessä tutkita verkkotunnusten, tavaramerkkien ja toiminimien päällekkäisyyttä tai sekoitettavuutta.

Elintarviketurvallisuusvirasto EVIRA

<http://www.evira.fi/portal/fi/evira/>

Eviran perustamisen yhteydessä 2007 kasvilajikelautakunnan avustaminen ja kansallisen kasvilajikeluettelon ylläpitäminen siirtyivät Eviralle MMM:n kasvinjalostajanoikeustoimistolta, joka lakkautettiin. Kasvilajikelautakunta toimii kasvinjalostajanoikeutta koskevana rekisteriviranomaisena.

Nimisuojarahjestelmään liittyvät kansalliset toimet kuuluvat maa- ja metsätalousministeriölle. <http://www.mmm.fi/fi/index/etusivu/elintarvikkeet/laatujaaturvallisuus/nimisuojarahjestelma.html>

Tulli

www.tulli.fi

Tulli valvoo ja pysäyttää tuoteväärännökset. Tullin rooli teollisoikeuksien turvaamisessa on rikoksia ja laillista kauppaa vääristävän toiminnan torjunta. Tullin tehtävänä on turvata laillista kauppaa. Tullilla on omaa rikostutkintaa.

Tekijänoikeus

Tekijänoikeussuoja syntyy automaattisesti ja oikeudenhaltijat vastaavat oikeuksiensa valvonnasta. Oikeuksien massakäytön hallinnoimiseksi on tekijänoikeuslaissa luotu sopimuslisenssijärjestelmä. Sen mukaan opetusministeriön hyväksymän tietyn alan oikeudenhaltijoita edustavan järjestön myöntämä käyttöluupa oikeuttaa käyttämään myös sellaisten tekijöiden teoksia, joita järjestö ei edusta. Järjestö antaa opetusministeriölle vuosittain selvityksen hyväksymispäätöksen nojalla tekemistään toimista.

Opetusministeriö vahvistaa asetuksellaan sekä laitteet, joiden osalta tulee suorittaa hyvitys kopioinnista yksityiseen käyttöön, että myös maksun suuruuden. Kesäkuussa 2008 annetussa hallituksen esityksessä (HE 76/2008) ehdotetaan, että sekä laitteet että maksun suuruus vahvistettaisiin valtioneuvoston asetuksella. Asian käsittely on eduskunnassa kesken.

Oikeuksien massakäyttöön liittyvät luvat kuten esimerkiksi luvat kopiointiin oppilaitoksissa ja muissa julkisyhteisöissä hankitaan keskitetysti hallinnonaloittain oikeuksia valvovalta järjestöltä.

4.2. Kansainväliset toimijat

Maailman henkisen omaisuuden järjestö (World Intellectual Property Organization, WIPO)

WIPO on YK:n alainen erityisjärjestö, jonka tehtävänä on kehittää kansainvälinen tasapainoinen ja toimiva IPR-järjestelmä, jonka avulla voidaan palkita luovuutta, kannustaa innovaatioihin ja edesauttaa taloudellista kehitystä yleisön intressejä unohtamatta. WIPO perustettiin kansainvälisellä sopimuksella vuonna 1967, ja se hallinnoi lähes kaikkia kansainvälisiä

immateriaalioikeussopimuksia. Se hallinnoi myös Madridin ja Haagin sopimuksiin liittyviä kansainvälisiä rekistereitä.

WIPO:n toiminnan viisi painopistettä ovat:

- kansainvälisten immateriaalioikeuslakien ja standardien kehittäminen
- maailmanlaajuisen immateriaalioikeussuojajärjestelmien kehittäminen
- immateriaalioikeuksien käyttämisen kannustaminen taloudellisen kehityksen ponttimena
- immateriaalioikeuksien paremman ymmärtämisen edistäminen
- keskusteluforumina toiminen.

WIPO perusti vuonna 1994 välimies- ja sovittelupalveluja tarjoavan keskuksen (the WIPO Arbitration and Mediation Center), joka tarjoaa vaihtoehtoisia riidanratkaisujärjestelmiä. WIPO toimii myös ICANNin hallinnoimien verkkotunnusriitojen³⁸ ratkaisemista varten perustettuna välimieselimenä.

Maailman kauppajärjestö (World Trade Organization, WTO)

WTO on maailmanlaajuinen organisaatio, joka toimii valtioiden välisen kaupan sääntöjen alueella. WTO:n ytimenä ovat maailman kauppaa koskevat sopimukset, jotka on neuvoteltu kansainvälisesti ja ratifioitu kansallisesti. WTO:n päämääränä on tehostaa sekä tavaroita että palveluita koskevaa maailmankauppaa. WTO:ssa toimii TRIPs-sopimuksessa määritelty riitojen ratkaisemiseksi perustettu paneeli.

ICANN

ICANN (Internet Corporation for Assigned Names and Numbers) on tuloa tuottamaton maailmanlaajuinen yhteenliittymä, joka pyrkii pitämään internetin turvallisena, vakaana ja toimivana. ICANN hallinnoi ylätasoa (esimerkiksi .com, .net, .info) verkkotunnuksia. ICANN on luonut menettelyn verkkotunnuksia koskevia riitojen ratkaisuja varten. ICANN hyväksyy välimiesmenettelyn järjestäjät, joita tällä hetkellä on neljä.

Euroopan patenttivirasto (European Patent Office, EPO)

EPO käsittelee ja rekisteröi Euroopan patenttijärjestelmän mukaiset patenttihakemukset. Euroopan patenttijärjestelmää hallinnoi Administrative Board, jossa jäsenvaltiot ovat edustettuina. EPO:n myöntämien patenttien kansallinen voimaansaattaminen edellyttää, että hakemusvaiheessa on nimetty ne maat, joissa patentti halutaan saattaa voimaan ja myöntämisen jälkeen patentti rekisteröidään kansalliseen virastoon.

4.3. Muut toimijat

Suomalaisia tekijänoikeusjärjestöjä

Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien tekijänoikeusyhdistys Gramex ry

- edistää ja valvoo esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien oikeuksia
- kerää ja tilittää korvaukset äänitemusiikin julkisesta esittämisestä.

³⁸ ICANN on kehittänyt verkkotunnusriitojen ratkaisuja varten erityisen menettelyn, the Uniform Domain Name Dispute Resolution Policy, UDRP, jonka avulla ratkaistaan verkkotunnuksen rekisteröijän ja kolmannen väliset riidat.

Kopiosto ry

- tekijöiden, esittäjien ja kustantajien yhteisjärjestö, johon kuuluu 45 jäsenjärjestöä
- valvoo mm. valokopiointiin, nauhoittamiseen ja radio- ja televisiolähetysten edelleen lähettämiseen liittyviä oikeuksia
- myöntää organisaatioille lisenssejä massakopiointiin ja tilittää korvaukset esim. kirjailijoille.

Visuaalisen alan taiteilijoiden tekijänoikeusyhdistys Kuvasto ry

- valvoo kuvataiteilijoiden oikeuksia kuvataiteen teosten käytön alueilla.

Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto ry

- valvoo säveltäjien, sanoittajien, sovittajien ja musiikin kustantajien oikeuksia musiikin julkiseen esittämiseen ja tallentamiseen äänitteille
- myöntää lupia musiikin käyttöön ja tilittää korvaukset oikeudenhaltijoille.

Av-tuottajien tekijänoikeusyhdistys Tuotos ry

- valvoo audiovisuaalisten tuotantojen tuottajien oikeuksia.

Sanasto ry

- hallinnoi valtakunnallisesti kirjailijoiden ja kääntäjien tekijänoikeuksia
- edistää, valvoo ja hallinnoi kirjoittajien oikeuksia Suomessa ja ulkomailla.

Tekijänoikeuden tiedotus- ja valvontakeskus ry (TTVK)

- useiden tekijänoikeusjärjestöjen yhdessä perustama
- tekee mm. tekijänoikeuspiratismiin vastaista työtä.

Suomen tekijänoikeudellinen yhdistys ry

- tekijänoikeuden alan yleinen keskustelufoorumi
- sen yhteydessä toimii Tekijänoikeusinstituutti, joka julkaisee tekijänoikeutta koskevia selvityksiä ja muuta aineistoa
- pitää yllä Tekijänoikeuden tietokeskusta eli tekijänoikeuden alan erikoiskirjastoa.

Suomalaisia teollisoikeusjärjestöjä**Suomen Teollisoikeudellinen yhdistys ry**

- edistää teollisoikeudellisen lainsäädännön kehitystä
- edistää teollisoikeudellisten säännösten yhtenäistä soveltamista
- myötävaikuttaa yhtenäisyyden lisääntymiseen eri maiden välillä.

Suomen AIPPI ry

- edistää immateriaalioikeuksien kansainvälisen suojan kehitystä
- osallistuu AIPPI:n luomien suuntaviivojen mukaan kansallisen lainsäädännön tutkimiseen ja vertailuun eri maiden suojan harmonisoimiseksi ja kehittämiseksi
- osallistuu teollisoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten kehittämiseen
- ylläpitää jäsentensä tietoja immateriaalioikeuksien kansainvälisestä kehityksestä.

Suomen Anti-piratismiyhdistys ry

- pyrkii estämään tuoteväärengösten ja piraattikopioiden valmistusta, kauppaa, jakelua ja muuta levitystä
- välittää tietoa keinoista, lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä tuoteväärengöstoiminnan ehkäisemiseksi ja vähentämiseksi
- pyrkii luomaan tehokkaita vastatoimia piratismille.

Suomen Franchising-Yhdistys ry

- palvelee franchising-yrityksiä ja –toiminnasta kiinnostuneita
- ylläpitää ja kehittää franchisingin Eettisiä Sääntöjä
- tekee yhteistyötä viranomaisten ja talouselämän eri tahojen kanssa
- tuottaa ja välittää tietoa, esim. kustantaa Franchising Suomessa -kirjaa.

Suomen patenttiasiamiesyhdistys ry

- teollisoikeuksien ammattilaisten yhdistys
- valvoo jäsenkuntansa yleistä ammattietua
- edistää jäsenoimistojen välistä yhteistyötä
- on vuorovaikutuksessa eri viranomaisten kanssa immateriaalioikeuksien kehittämiseksi.

Patentti-insinöörit ry

- toimii suomalaisen teollisuuden patentti-insinöörien yhdyssiteenä
- edistää jäsentensä pysymistä suomalaisen ja kansainvälisen teollisoikeuden kehityksen tasalla
- kehittää jäsentensä osaamista
- osallistuu alan sekä kotimaiseen että kansainväliseen yhteistyöhön.

IT-oikeuden yhdistys r.y.

- edistää IT- ja viestintäteknikkaan liittyvien oikeudellisten kysymysten osaamista ja tunnettuisuutta
- toimii niistä kiinnostuneiden henkilöiden yhdyssiteenä.

5. TUTKIMUS, KAUPALLISTAMINEN JA RAHOITUS

Yritysnäkökulmasta tarkasteltuna keksintöjä, innovaatioita ja keksintöjen kaupallistamista edistää Suomessa varsin laaja joukko erilaisia toimijoita. Lähes poikkeuksetta kaikkien toiminta keskittyy pääasiassa innovaatioiden rahoittamiseen tai yritystoiminnan taloudellisten edellytysten parantamiseen. Kytkeä immateriaalioikeuksiin on lähinnä välillistä.

Seuraavassa on lyhyesti esitelty nämä toimijat.

Finnfund

Finnfund (Teollisen yhteistyön rahasto Oy) on valtioenemmistöinen osakeyhtiö, jonka tarkoituksena on tukea ja rahoittaa kehitysmaissa ja siirtymätalousmaissa toimivia tai niihin perustettavia yrityksiä, joilla on linkki Suomeen. Finnfund hallinnoi myös ulkoministeriön rahoittamaa liikekumppanuusohjelmaa (Finnpartnership), joka tarjoaa neuvontapalveluja ja tukea suomalaisyritysten hankkeisiin kehitysmaissa. Finnfundin omistajia ovat Suomen valtio 79,9 %, Finnvera 20 % sekä Elinkeinoelämän keskusliitto EK 0,1 %.

Finnfundin tarjoamat palvelut keskittyvät pitkäaikaiseen hankerahoitukseen kehitysmaissa. Immateriaalioikeusnäkökulma tulee esiin neuvontapalveluissa välillisesti, mutta hankkeiden rahoitukseen ei ole suoraan kytketty suojaamisen tarkastelua.

Finnvera

Valtion kokonaan omistama Finnvera Oyj toimii viennin ja kansainvälistymisen rahoittajana. Se tarjoaa yrityksille rahoitusmahdollisuuksia lainoin, takauksin ja vienninrahoituspalveluin.

Ennen rahoituspäätöstä Finnvera tekee yrityksen liiketoiminnasta yritystutkimuksen, jolla arvioidaan yrityksen liiketoiminta, yrityksen kilpailukyky sekä yrityksen säilyttäminen ja turvaaminen tulevaisuudessa. Yritystutkimuksen avulla selvitetään liiketoimintaan liittyvät riskit ja yrityksen kyky selviytyä niistä. Yritystutkimuksessa kartoitetaan kilpailijat, ja yrityksen tilanne suhteutetaan nykyiseen markkinatilanteeseen sekä kehitysnäkymiin.

IPR-näkökulma on toiminnassa välillisesti mukana yritysten kansainvälistymisprojekteissa ja liiketoimintasuunnitelmissa ja niiden käsittelyssä. Immateriaalioikeuksien merkitystä esimerkiksi rahoituksen vakuutena ei erikseen mainita.

Finpro

Finpro ry on suomalaisten yritysten perustama rekisteröity yhdistys, jonka jäseninä on 560 suomalaista yritystä, Elinkeinoelämän Keskusliitto sekä Suomen Yrittäjät. Finpro tarjoaa erilaisia kansainvälistymispalveluja. Yhtenä palvelumuotona ovat innovaatio-ohjelmat. Finpro on parhaillaan työ- ja elinkeinoministeriön toimeksiannosta luomassa kansainvälistä innovaatiokeskusverkostoa (Shanghai, Kalifornia, Pietari jne.), jonka tarkoituksena on verkottaa suomalaisia ja kohdemaan yrityksiä.

Yksi kasvuyrityspalveluorganisaatioiden (Finpro, TE-keskus, Tekes ja Finnvera) perustehtävistä on edistää Suomen kansantalouden hyvinvointia ja tukea yritystoiminnan kasvua. Tätä tehtävää toteutetaan mm. panostamalla neljän organisaation toimesta yhdessä kasvuhakuisiin ja kasvukykyisiin yrityksiin. Kehittämistyön pohjaksi luodaan yhdessä yrityksen kanssa näkemys yrityksen kehittämistarpeista ja niiden prioriteeteista pidemmällä aikajänteellä (nk.

kasvuanalyysi).

Immateriaalioikeusasiat tulevat sen toiminnassa esille välillisesti yrityksille tarjottavissa palveluissa (neuvonta, palvelutuotteet, palveluohjelmat jne.). Immateriaalioikeuksia ei juuri mainita yhdistyksen kotisivulla. Finpro kuuluu internetissä yrittäjiä palvelemaan portaaliin.

Finpro kerää toimintaansa tarvittavat varat omasta toiminnastaan. Vuonna 2006 sillä oli 2798 laskutusasiakasta ja keskimääräinen laskutus oli 7640 €

Keksintösäätiö

Keksintösäätiö on yksityinen säätiö, joka saa pääosan rahoituksestaan työ- ja elinkeinoministeriöstä.

Keksintösäätiön pääpalvelut ovat neuvonta, keksintöjen arviointi, keksintöjen suojaus, tuotekehityksen ja markkinoinnin rahoitus sekä keksintöjen kaupallistaminen ja sen tukeminen.

Immateriaalioikeusnäkökulmasta Keksintösäätiö saattaa monesti olla yksittäisen toimijan (yksityishenkilö, mikroyritys) ensimmäinen kontakti innovaatioihin ja immateriaalioikeuksiin. Keksintösäätiön innovaatioasiamiehet yliopistoissa sekä keksintöasiamiehet TE-keskuksissa ovat avainasemassa immateriaalioikeustietämyksen ensijakajina.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK

EK toimii yrityskentän edunvalvojana elinkeinoelämässä. Se tuottaa jäsenistölleen mm. asiantuntija-apua, informaatio selvityksiä sekä informoi lainsäädännön tilasta ja sen kehittymisestä. Jäsenyritykset rahoittavat EK:n toiminnan.

EK seuraa immateriaalioikeuksien kehittymistä kotimaassa ja kansainvälisesti. Se jakaa jäsenistölleen tietoa alan lainsäädännön kehityksestä. 1990-luvun alkupuolelta alkaen EK:ssa ja sen edeltäjissä (Teollisuuden keskusliitto, Teollisuuden ja työnantajain keskusliitto) on immateriaalioikeuksiin liittyvää edunvalvontaa varten ollut yksi henkilö. EK:n nykyisessä organisaatorakenteessa immateriaalioikeusasiat on keskitetty toimintaympäristöosastolle.

Keskuskauppakamari (KKK) ja paikalliset kauppakamarit (KK)

KKK ja kauppakamarit pyrkivät parantamaan elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä mm. vaikuttamalla lainsäädännön valmisteluun ja viranomaistoimintaan.

Keskuskauppakamarilla on IPR-valiokunta, joka seuraa ja jakaa tietoa ajankohtaisista IPR - lainsäädäntöhankkeista. Valiokunta toimii keskustelufoorumina yrityksille IPR-alan kysymyksistä.

Keskuskauppakamarissa teollis- ja tekijänoikeutta koskeva edunvalvonta kuuluu kategoriaan elinkeinopolitiikka, lainsäädäntö ja kansainväliset asiat. Samaan ryhmään kuuluvat *välityslautakunta, lunastuslautakunta, liiketapalautakunta sekä mainonnan eettinen neuvosto.*

Korkeakoulut ja yliopistot

Suomen korkeakouluissa järjestetty immateriaalioikeuskoulutus on edelleen melko pirstaloitunutta. Ainoastaan Turun yliopistossa on nimetty yliassistentin virka immateriaalioikeuden opetukseen.

Useimmissa korkeakouluissa ja tiedekunnissa immateriaalioikeuksien opetusta on jonkin verran

sisällytetty muihin kursseihin, esimerkiksi tietotekniikka-asioihin tai viestinnän koulutukseen.

Perustutkinnon tasolla ilmeisesti vain oikeustieteellisissä tiedekunnissa (3) immateriaalioikeudet ovat kauppaoikeuden pakollisena kurssina. Myös kauppätieteellisissä tiedekunnissa immateriaalioikeudet on huomioitu tutkintovaatimuksissa jollain tavalla. Teknillisissä korkeakouluissa immateriaalioikeuksien perusteet on sisällytetty jollain tavalla moniin oppiaineisiin. Vuonna 2007 Hankenilla alkoi ensimmäinen kaksivuotinen englanninkielinen IPR-maisteriohjelma.

Toistaiseksi IPR-alan jatko-opiskelu ja tutkimus on keskittynyt oikeustieteellisten tiedekuntien piiriin, mutta myös teknillisissä korkeakouluissa on 2000-luvulla väitely alalta³⁹. Tampereen teknillisessä yliopistossa immateriaalioikeuksia tutkitaan ja opetetaan erityisesti aineettoman pääoman johtamisen näkökulmasta.

Viiden korkeakoulun yhteinen laitos, Helsingin yliopiston yhteydessä nykyisin toimiva IPR University Center on IPR-alan tutkimuksen huippuyksikkö Suomessa. Siellä alkoi vuonna 2007 viisivuotinen tutkijakoulu. Instituutin koulutustoiminta on pitkälti täydennyskoulutusta, mutta instituutti järjestää myös pitkiä syventäviä kursseja ja räätelöityä koulutusta mm. yliopistoille.

Korkeakoulujen informaatio- ja kirjastopalvelut ovat korkeatasoiset. IPR-aineistoa ja -osaamista kuitenkin kaivataan niissäkin lisää.

Laki korkeakoulueksinnöistä lisäänee korkeakoulujen immateriaalioikeuksien kaupallistamista ja yhteistyötä yritysmaailman kanssa. Jo ennen korkeakoulueksintölain voimaantuloakin yliopistot ja niiden tutkijat osallistuivat laajasti elinkeinoelämän kanssa yhteisiin tutkimushankkeisiin. Korkeakoulueksintölailla pyritään antamaan yliopistoille entistä paremmat mahdollisuudet tutkimustulosten kaupalliseen hyödyntämiseen.

Yksittäisten yritys-korkeakoulu -yhteistyönä toteutettavien tutkimusprojektien lisäksi on myös laajempia hankkeita, mm. Tekesin rahoittama ja koordinoima Tuli (Tutkimuksesta liiketoimintaa) -ohjelma.

Tuli-ohjelman (2008-2014) tavoitteena on kasvattaa teknologiansiirron ja tutkimustulosten kaupallistamisen osaamista yliopistoissa, ammattikorkeakouluissa ja tutkimuslaitoksissa. Ajatuksena on tunnistaa tutkimuslähtöisiä keksintöjä ja liikeideoita sekä tarjota niiden kehitykseen asiantuntijapalveluita tai muita kehitystoimenpiteitä.

Ohjelman kokonaisrahoitus on noin 50 miljoonaa euroa. Erillishankkeisiin järjestetään hakuja ohjelman aikana. TULI-toiminta tukee hyvien ideoiden polkua liiketoiminnaksi, joko niin, että perustetaan uusi yritys tai tutkimustulos hyödynnetään osana jo toimivan yrityksen liiketoimintaa, esimerkiksi lisensointimenettelyllä.

PKT-säätiö

PKT-säätiön tarkoituksena on edistää pienten ja keskisuurten yritysten liikkeenjohdollista osaamista. Säätiö tekee tunnetuksi pk-yrityksille suunnattuja osaamispalveluja. Säätiön taustalla ovat Elinkeinoelämän keskusliitto, työ- ja elinkeinoministeriö, Finnvera Oyj, Finpro, Suomen Yrittäjät ja Tekes.

Säätiö on mm. aktiivisesti mukana työ- ja elinkeinoministeriön kanssa luovien alojen

³⁹ Ks. esim. Päivi Helander: IPR-alan tutkimus Suomessa hyvässä vauhdissa - Tiedot tutkimushankkeista yhä hajallaan, IPRinfo 1/2006

yrittäjyyden kehittämissstrategian laatimisessa.

PKT- säätiö koordinoi LUOTU (Luova tulevaisuus) -hallitusohjelmahanketta. Hankkeella on tarkoitus edistää luovien alojen liiketoimintaosaamista ja tuotekehitystä Suomessa. Hankkeen avulla pyritään aikaansaamaan nykyistä kansainvälisempää, kilpailukykyisempää ja pitkäjänteisempää yritystoimintaa.

Luovilla aloilla tarkoitetaan liiketoimintaa, joka synnyttää aineetonta arvoa, esimerkiksi tuotemerkkejä, patenteja tai tekijänoikeuksia. Luovien alojen merkitys Suomen kansantaloudelle on suuri ja kasvaa edelleen kuten muissakin länsimaissa.

Sitra

Suomen itsenäisyyden juhlarahasto (Sitra) on itsenäinen julkisoikeudellinen rahasto, jonka tarkoituksena on edistää yhteiskunnan hyvinvointia Suomen Eduskunnan valvonnassa. Sitra on saanut peruspääomansa lailla, ja se sijoittaa sijoitusomaisuuden tuottoja suomalaisen elinkeinoelämän edellytysten parantamiseen. Sitran tehtävät on määritelty laissa Suomen itsenäisyyden juhlarahastosta (717/1990).

Sitra toimii erilaisten ohjelmien kautta. Viime vuosina Sitra on profiloitunut aktiivisena Suomen innovaatiopolitiikan aloitteiden tekijänä, mistä osoituksena ovat mm. lukuisat tutkimukset sekä ohjelmatoiminta.

Sitra on ”paalupaikalla” innovaatiotoiminnan unilukkarina tekemässä keskustelualoitteita suomalaisen innovaatioympäristön kehittämiseksi maailman huippujoukkoon. Immateriaalioikeusnäkökulma tulee esille välillisesti useassa yhteydessä.

Suomen Akatemia (SA)

Suomen Akatemian päätehtävänä on rahoittaa perustutkimusta. Suomen Akatemia edistää tutkimusta ja sen hyödyntämistä, kehittää kansainvälistä tieteellistä yhteistyötä ja toimii asiantuntijana tiedepolitiikan kysymyksissä sekä myöntää määrärahoja tutkimukseen ja muuhun tieteen edistämiseen.

Immateriaalioikeudet tulevat esille mm. Suomen Akatemian rahoitushankkeissa, joissa myös niihin kohdistuva tutkimus on ollut rahoituskohteena. Akatemia vastaa Suomessa Euroopan komission ylläpitämästä tutkijoiden liikkuvuusportaalista. Suomen verkkosivulle on laadittu (englanniksi) IPR-opas alan peruskäsitteistä ja IPR-oikeuksien sisällöstä. Suomen Akatemian hallitus on päättänyt, että sen rahoittaman tutkimuksen yhteydessä tehtyihin keksintöihin sovelletaan lakia korkeakoulueksinnöistä ja korkeakoululla on mahdollisuus ottaa oikeudet keksintöihin.

Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA

ETLA on yksityinen, voittoa tavoittelematon talouden tutkimus- ja ennustelaitos. Kannatusyhdistyksen jäsenet muodostavat ETLAn taustayhteisön, joskin pääosa toiminnasta katetaan projektirahoituksella. ETLassa tehdään tutkimuksia ja talousennusteita. Tutkimustyön tuloksia julkaistaan sekä kirjoina että Keskusteluaiheita-sarjassa. Vuosittain valmistuu 10 - 15 suurempaa tutkimushanketta. Ennustetoimen näkyvin julkaisu on neljä kertaa vuodessa ilmestyvä Suhdanne.

ETLAn edustajat ovat jäseninä sekä julkisten viranomaisten että järjestöjen ja korkeakoulujen komiteoissa ja työryhmissä. ETLA on muun muassa Euroopan suhdannelaitosten liiton (AIECE)

ja talouspolitiikkaa tutkivien eurooppalaisten tutkimuslaitosten verkoston (ENEPRI) jäsen.

Elinkeinoelämän Valtuuskunnan (EVA) toimisto työskentelee läheisessä yhteistyössä ETLAn kanssa.

Useissa ETLAn tutkimuksissa aineeton pääoma on suoraan tai välillisesti tutkimuskohteena.

Suomen Teollisuussijoitus Oy

Suomen Teollisuussijoitus Oy on valtion pääomasijoitusyhtiö. Sen tehtävänä on sijoittaa valtion omaisuuden myynnistä kertyneitä varoja suomalaisen yritystoiminnan kasvuun ja kansainvälistymiseen. Teollisuussijoituksen hallituksen nimeämä sijoitusneuvosto toimii neuvoa-antavana elimenä. Sijoitusneuvosto edustaa keskeisiä sidosryhmiä. Suurin osa sijoituksista keskitetään eri rahastoihin.

Immateriaalioikeusnäkökulma tulee toiminnassa esille välillisesti mm. laadittaessa selvityksiä sijoituspäätösten tueksi.

Tekes

Tekes on työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalla toimiva organisaatio, jonka avulla valtio sijoittaa suomalaisen teknologian kehittämiseen. Tekes saa rahoituksensa valtion budjetista. Valtioneuvosto nimittää Tekesin hallituksen, jonka puheenjohtajana on ylijohtaja Petri Peltonen TEMistä. Teknologian valtuuskunnan tehtävänä on seurata Tekesin toimintaa ja edistää Tekesin ja elinkeinoelämän, yliopistojen, korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten välistä yhteistyötä. Valtuuskunnan puheenjohtajana on alivaltiosihteeri Kalle J. Korhonen TEMistä.

Tekes rahoittaa ja edistää yritysten, yliopistojen ja korkeakoulujen tutkimus- ja kehityshankkeita. Toimintamuodot ovat rahoitus- ja asiantuntijapalvelut.

Tekesin rahoittamien tutkimusprojekteissa on säännelty immateriaalioikeuksien omistamista ja hyödyntämistä. Tekesin sopimuksissa olevat määräykset ovat yhtenäiset EU:n puiteohjelmien sopimusten kanssa.

Tekes on mukana strategisen huippuosaamisen keskittymien rakentamisessa. Keskittymät tarjoavat huipputason tutkimusyksiköille ja tutkimustuloksia hyödyntäville yrityksille uuden tavan tehdä tiivistä yhteistyötä keskenään. Keskittymissä toteutetaan yritysten ja tutkimusyksiköiden yhdessä määrittelemiä tutkimussuunnitelmia ja ne ovat sovelluslähtöisiä ja monitieteisyyttä tukevia.

Tekesin, Suomen Akatemian ja muuta julkista tutkimus- ja kehitysrahoitusta kohdistetaan keskittymien toimintaan entistä suurempina kokonaisuuksina. Keskittymien toimintaan liittyviä tärkeitä elementtejä ovat Tekesin ja Suomen Akatemian ohjelmat, kansalliset tutkimuksen huippuyksiköt, tutkimusjärjestelmän kansainvälistämisohjelmat sekä osaamiskeskukset.

Tekes on mukana myös eurooppalaisten innovaatiokeskusten verkostossa (IRC), jonka tehtävänä on auttaa yrityksiä ja tutkimusorganisaatioita kansainvälisessä teknologian siirrossa. IRC Finland saa rahoituksensa Tekesiltä ja Euroopan komissiolta.

TE-keskukset

TE-keskukset toimivat työ- ja elinkeinoministeriön, maa - ja metsätalousministeriön sekä sisäasiainministeriön ohjauksessa. Niiden tehtävänä on neuvoa yrityksiä yrityksen elinkaaren

kaikissa vaiheissa.

Immateriaalioikeusnäkökulmasta TE-keskukset tarjoavat yrittäjälle usein mahdollisuuden ensimmäiseen kosketukseen immateriaalioikeuksien alueella.

Rahoituksen alueella TE-keskukset toimivat laaja-alaisesti. Teknologian ja innovaatiotoiminnan osalta TE-keskuksen teknologia-asiantuntijat neuvovat yrityksiä teknologiahankkeiden valmistelussa ja kehittämisessä yrityksen elinkaaren eri vaiheissa sekä valmistelevat rahoituspäätöksiä. Kaikki rahoituspäätökset tehdään keskitetysti Tekesissä. Teknologiasiantuntijoilla on Tekesin rahoituksen lisäksi kokonaiskäsitys myös TE-keskuksen yritystoiminnan kehittämis- ja rahoitusmahdollisuuksista.

TE-keskuksella on myös yrityskohtaista konsultointipalvelua. Sen periaatteena on, että yritys saa tarvitsemaansa ohjausta ja tukea toimintansa eri vaiheissa. Ennen konsultoinnin aloittamista yritys ja asiantuntija luovat yhteisen käsityksen yrityksen kokonaistilanteesta ja sen edellyttämistä kehittämistoimenpiteistä. Toiminta on maksullista.

Kehittämispalvelujen toteuttajiksi TE-keskus on kilpailuttanut eri osaamis- ja toimialojen asiantuntijoita, jotka on valmennettu ohjelman toteuttamiseen. PRH:n ja keksintösäätiön keksintöasiamiehet on sijoitettu alueellisesti TE-keskuksiin.

Kehittämishjelmissä on usein myös selvä immateriaalioikeuskytkentä⁴⁰, esimerkiksi seuraavissa:

- DesignStart - Muotoilun ja graafisen viestinnän kehittämisohjelma.
- eAskel - Tietotekniikka liiketoiminnassa -kehittämisohjelma.
- Globaali - Kansainvälistymisen kehittämisohjelma.
- Monitaito - Liiketoiminnan ja henkilöstön osaamisen kehittämisohjelma.
- Myyntiteho - Myynnin ja markkinoinnin kehittämisohjelma.
- TuoteStart - Tuote- ja palveluideoiden kehittämisohjelma.

VTT

VTT on puolueeton asiantuntijaorganisaatio, joka kehittää uutta teknologiaa ja tuottaa monipuolisia teknologia- ja tutkimuspalveluja sekä kotimaisille että kansainvälisille toimijoille. VTT kuuluu työ- ja elinkeinoministeriön toimialaan. Rahoituksesta tulee 1/3 valtiolta ja 2/3 VTT:n oman toiminnan kautta.

VTT:n kotisivulla korostetaan soveltuvan immateriaalioikeudellisen suojamuodon käyttämistä asiakkaille syntyvän kilpailuedun turvaamiseksi. Vastuu suojaamisesta on selkeästi osoitettu VTT:n Yrityskehitykselle. Suojaamisen tavoitteena on aineettoman omaisuuden käytön tehostaminen ja vaikuttavuuden parantaminen eri toimintamuotojen avulla. Toimintamuotoja ovat esimerkiksi teknologian siirto hyödyntäjille esim. lisenssisopimusten kautta ja VTT:ssä syntyvien tietokoneohjelmistojen kaupallistaminen. VTT:llä on hyvät kotimaiset ja kansainväliset kontaktit myös mm. patenttiasiantuntijoihin, teknologian välitysorganisaatioihin sekä rahoittajiin.

VTT:llä on laajaa kokemusta immateriaalioikeuksista, kansainvälisestä tutkimustoiminnasta sekä tutkimustulosten hyödyntämisestä.

Yritys-Suomi

⁴⁰ TE-keskusten verkkosivut: <http://www.te-keskus.fi/Public/?app=3&nodeid=10530&area=7651>

Yritys-Suomi on maksuton verkkopalvelu, nettiportaali. Sen avulla kuka tahansa saa informaatiota yrityksen elinkaaren eri vaiheisiin. Palvelu on suunnattu erityisesti pk-yrityksille. Palvelua koordinoi työ- ja elinkeinoministeriö.

Palvelussa olevista tiedoista vastaavat Finnvera, Finpro, Keksintösäätiö, Patentti- ja rekisterihallitus, Sitra, Suomen Teollisuussijoitus, Tekes, TE-keskukset ja verohallinto.

Yritys-Suomi sisältää laajan hakemiston erilaisista asiantuntija- ja neuvontapalveluista.

Yhteenveto

Kaupallistamisen ja rahoituksen parissa toimivat tahot voidaan ryhmitellä toiminnan ja pääasiallisen kohderyhmän mukaan:

1. yritysten rahoitus (Finnfund, Finnvera, Keksintösäätiö, Suomen Teollisuussijoitus Oy, Sitra)
2. yritysten yleisneuvonta (Finpro, PKT-säätiö, TE-keskukset, Yritys-Suomi)
3. immateriaalioikeusneuvonta (Keksintösäätiö, TE-keskukset, Yritys-Suomi)
4. tutkimus (korkeakoulut, yliopistot, Suomen Akatemia, ETLA, Sitra, Tekes, VTT)
5. edunvalvonta (EK, KKK, KK)

Kaupallistamisen ja rahoituksen kanssa työskentelevistä tahoista julkisesti (internetistä) saatavan tiedon perusteella vaikuttaa siltä, että immateriaalioikeuksilla ja suojaamisella ei ole merkitystä rahoituspäätöksiä tehtäessä. Sitran toiminnassa hankkeiden rahoitusta tehdään yhdessä pääomasijoittajien kanssa, jotka kiinnittävät jonkin verran huomiota myös suojaukseen. Eri tahojen immateriaalioikeuden osaamista ei voi arvioida kirjallisesti saatavan tiedon perusteella.

6. OIKEUKSIEN PUOLUSTAMINEN

6.1. Tuomioistuimet

Matti Vanhasen II hallituksen (2007-) ohjelmaan on kirjattu teollis- ja tekijänoikeutta koskevien asioiden käsittelyn keskittäminen ja riittävien resurssien turvaaminen niiden käsittelyyn.

Immateriaalioikeuksien käsittelyä tuomioistuimessa on käsitelty kahdessa oikeusministeriön asettamassa työryhmässä.⁴¹ Jälkimmäisen työryhmän mietinnössä (2007:20) on esitetty, että immateriaalioikeuksien käsittely keskitetään markkinaoikeuteen, kuitenkin siten, että osasta PRH:n päätöksiä valitetaan edelleen PRH:n valituslautakuntaan ja kaikkia immateriaalioikeuksia koskevat rikosasiat käsitellään yleisissä tuomioistuimissa. Työryhmän mietinnöstä annetuista lausunnoista valmistuu tiivistelmä elokuussa 2008.

Euroopan ja EU:n tason toimijat

Kuten PRH:ssa, EPO:n rekisteröimästä patentista voi tehdä vastaavanlaisesti väitteen EPOon, jonka päätöksestä valitetaan EPO:n valituslautakuntaan. EPO voi myös päättää siirtää asian ratkaistavaksi laajennetussa lautakunnassa. Järjestelmä vastaa kansallista järjestelmää, mutta menettely poikkeaa mm. siten, että valituslautakunnassa järjestetään suullinen käsittely aina, kun jompikumpi osapuoli sitä haluaa. Valituslautakunnan päätös on lopullinen. Patenttia koskevaa ylikansallista tuomioistuinta ei toistaiseksi ole.

Myös OHIMissa noudatettava väitemenettely vastaa kansallista menettelyä. OHIMin päätöksestä voi tehdä väitteen tai rekisteröinnin hylkäävästä päätöksestä voi valittaa. Väite käsitellään ensi vaiheessa OHIMissa, jonka päätöksestä voi valittaa valituslautakuntaan. Rekisteröinnin hylkäävästä päätöksestä valitetaan suoraan valituslautakuntaan. Valituslautakunnan päätöksistä voi valittaa Euroopan yhteisöjen ensimmäisen oikeusasteen tuomioistuimeen. Euroopan yhteisöjen tuomioistuimeen voidaan näistä päätöksistä valittaa oikeudellisin perustein.

Euroopan yhteisöjen tuomioistuimella on yksinomainen toimivalta EU-lainsäädännön tulkitsemisessa. Kansallisten tuomioistuinten immateriaalioikeuksia koskeviin ennakkoratkaisupyyntöihin annetut ratkaisut ja ensimmäisen oikeusasteen yhteisötavamerkkiä ja yhteisömallia koskevat ratkaisut luovat EU:ssa merkittävää oikeuskäytäntönä immateriaalioikeuksien alalta.

6.2. Neuvoa-antavat elimet

Työsuhdekeksintölautakunta

Työsuhdekeksintölautakunta on valtioneuvoston asettama TEMin yhteydessä toimiva lautakunta. Se antaa lausuntoja työsuhdekeksintölain ja korkeakoulukeksintölain soveltamisesta asianosaisten tai viranomaisten (tuomioistuimet, PRH) pyynnöstä. Lausunto annetaan konkreettisessa tilanteessa. Lausunnot eivät sido osapuolia, mutta lautakunnalle on ilmoitettava aikovatko osapuolet noudattaa lausuntoja. Lausunnot ovat maksullisia.

⁴¹ *Aineettomia oikeuksia koskevien asioiden käsittely* (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2005:2) ja *IPR-asioiden tuomioistuinkäsittelyn keskittäminen* (Oikeusministeriön työryhmämietintö 2007:20).
<http://www.om.fi/Etusivu/Ajankohtaista/Uutiset/Uutisarkisto/Uutiset2008/1201509937380>

Kuvio 2. Tuomioistuinjärjestelmän nykyvaihe prosessikaaviona.⁴²

Hallintomenettely (rekisteröintiasiat)	Yleinen tuomioistuin/ siviiliasia	Yleinen tuomioistuin/ rikosasia
Patentti, malli, tavaramerkki	Patentti, malli, tavaramerkki, toiminimi	Patentti, malli, tavaramerkki, toiminimi
Patentti- ja rekisterihallitus - Hakemus hyväksytty / kuulutettu - Väite: - patentti 9 kk - malli 2 kk - tavaramerkki 2 kk Hylätty hakemus / väite -> - Valitus valituslautakuntaan - Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	Helsingin käräjäoikeus - Mitättömyys- / kumoamiskanne - teollisoikeuden loukkaus Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa	Helsingin käräjäoikeus - teollisoikeuden loukkaus - toiminimirikkomus Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa
Hyödyllisyysmalli, integroitu piiri	Hyödyllisyysmalli, integroitu piiri	Hyödyllisyysmalli, integroitu piiri
Patentti- ja rekisterihallitus - Hakemus hyväksytty / kuulutettu - Mitättömyysvaatimus koko suoja-ajan Hylätty hakemus tai mitätöintivaatimus -> - Valitus valituslautakuntaan -> - Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	Helsingin käräjäoikeus - teollisoikeuden loukkaus Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa	Helsingin käräjäoikeus - teollisoikeuden loukkaus Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa
Verkkotunnus	Verkkotunnus	Verkkotunnus
Viestintävirasto - hakemus, peruuttaminen - valitus rekisteröinnistä / hylkäämisestä Helsingin hallinto-oikeuteen -> Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	Helsingin käräjäoikeus - tunnusmerkkiloukkaus Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa	
	Tekijänoikeus	Tekijänoikeus
	Vastaaajan kotipaikan KäO - tekijänoikeuden loukkaus Valitus ao. Hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa	Tekopaikan KäO - tekijänoikeusrikos Valitus ao. hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa
Hallintomenettely (rekisteröintiasiat)	Yleinen tuomioistuin/ siviiliasia	Yleinen tuomioistuin/ rikosasia
Kasvinjalostajanoikeus	Kasvinjalostajanoikeus	Kasvinjalostajanoikeus
Kasvilajikelautakunta - hakemus - väite (aika tapauskohtainen) -> Valitus korkeimpaan hallinto-oikeuteen	Helsingin käräjäoikeus - kasvinjalostajanoikeuden loukkaus - kasvinjalostajan oikeuden mitättömäksi julistaminen Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa	Helsingin käräjäoikeus - teollisoikeuden loukkaus Valitus Helsingin hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa
Sopimaton menettely	Sopimaton menettely	Sopimaton menettely
Markkinaoikeus - kiello -> valitus KKO:een, jos lupa	Vastaaajan kotipaikan Käo - vahingonkorvaus Valitus ao. Hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa	Tekopaikan Käo - kilpailumenettelyrikos ja - rikkomus Valitus ao. hovioikeuteen Valitus KKO:een, jos lupa

⁴² Pirkko-Liisa Haarmann, Marja-Leena Mansala: Immateriaalioikeuden perusteet. Talentum Helsinki 2007. s. 159.

Korkeakoulukeksintölain säätämisen yhteydessä lautakuntaan liitettiin korkeakoulukeksinnöistä syntyviä kiistoja varten oma jaostonsa.

Tekijänoikeusneuvosto

Tekijänoikeusneuvosto on valtioneuvoston asettama OPM:tä avustava elin. Neuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Tekijänoikeusneuvoston lausuntoa voivat pyytää yksityiset henkilöt, yritykset ja viranomaiset. Lausunnot eivät ole sitovia. Ne ovat maksuttomia.

Liiketapalautakunta

Keskuskauppakamarin yhteydessä toimiva liiketapalautakunta antaa lausuntoja elinkeinonharjoittajien välisistä markkinoinnin riitakysymyksistä. Lausunnot koskevat sitä, onko jotakin elinkeinotoimessa suoritettua toimenpidettä pidettävä hyvän liiketavan vastaisena tai onko menettely hyvän liiketavan mukaista. Liiketapalautakunta on usein elinkeinonharjoittajalle vaihtoehto markkinaoikeuden sijasta. Liiketapalautakunta käsittelee elinkeinonharjoittajien hakemuksesta sille esitetyt asiat. Käsittely on luottamuksellista ja lausunnot ovat pääosin salaisia. Liiketapalautakunnan ratkaisut eivät ole sitovia. Lausunnot ovat maksullisia.

Mainonnan eettinen neuvosto

Keskuskauppakamarin yhteydessä toimiva mainonnan eettinen neuvosto antaa lausuntoja siitä, onko mainonta eettisesti hyväksyttävää. Neuvosto ei ota kantaa mainonnan lainmukaisuuteen. Neuvosto soveltaa markkinoinnin kansainvälisiä sääntöjä. Sen ratkaisut eivät ole sitovia. Lausunnot ovat kuluttajille maksuttomia. Yritykset voivat pyytää maksullista ennakkolausuntoa mainoksistaan.

Lääkemarkkinoinnin valvonta

Lääketeollisuudessa on lakien lisäksi myös omat vapaaehtoiset ohjeet lääkemarkkinoinnista. Ohjeiden mukaisella omaehtoisella valvonnalla pyritään huolehtimaan markkinoinnin eettisyydestä ja pelisääntöjen noudattamisesta. Lääketeollisuus ry:n antamien Lääkemarkkinoinnin ohjeiden toteutumista valvovat Lääkemarkkinoinnin valvontalautakunta ja sen alaisena kaksi tarkastusvaliokuntaa. Asiat tulevat esille tarkastusvaliokunnissa omaehtoisena valvontana, kantelun perusteella tai ennakkovalvontana ja valvontalautakunnassa asianosaisen valituksena, tarkastuslautakunnan sille siirtämänä tai lausuntopyyntönä. Mainoksesta pyydetty tarkastusvaliokunnan ennakkotarkastus on maksullinen.

Tarkastusvaliokunnan päätöksestä voi valittaa valvontalautakuntaan, mutta sen päätöksistä ei ole valitusoikeutta. Päätöksiä on noudatettava, ja ne ovat julkisia. Päätös markkinointitoimenpiteestä voi olla huomautus, luopumiskehotus, käsittelymaksu, seuraamusmaksu, virheellisen markkinoinnin oikaisu tai sopimussakko.

Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskus (STTV)

Sosiaali- ja terveysministeriön alaisen tuotevalvontakeskuksen vastuulla on mm. alkoholin ja tupakan mainonnan ja myyninedistämisen valvonta. STTV:n tupakkaa koskevat päätökset voivat olla myyninedistämistoimen kielto, markkinoilta vetäminen, myyntikielto, väliaikainen kielto, uhkasakko. Muutoksen haku on ohjattu markkinaoikeuteen. Alkoholimainontaa ja myyninedistämistä koskevat päätökset voivat sisältää ohjeita, uhkasakon, teettämisen, kiellon ja turvaamistoimia. Päätöksistä haetaan muutosta hallintolainkäyttölain mukaisesti, mutta kielloista ja turvaamistoimista markkinaoikeudelta.

Elintarviketurvallisuusvirasto EVIRA

Maa- ja metsätalousministeriön yhteydessä toimiva Elintarviketurvallisuusvirasto vastaa erityisestä elintarvikevalvonnasta. Virasto voi kieltää markkinoinnin ja vaatia sitä oikaistavaksi. Viraston päätöksestä voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta, mikäli muutoksenhaku on hallintolainkäyttölain mukaan mahdollista.

Kuluttaja-asiamies /kuluttajavirasto/ kuluttajariitalautakunta

Kuluttajavirasto valvoo kulutushyödykkeiden markkinointia eli hintamerkintöjä, sopimusehtojen kohtuullisuutta ja markkinoinnin hyvän tavanmukaisuutta. Kuluttaja-asiamies voi kieltää markkinoinnin ja määrätä kiellon tehosteeksi uhkasakon kuluttajasuojalain mukaisesti. Kuka vain voi tehdä kuluttaja-asiamiehelle ilmoituksen esimerkiksi hyvää tapaa rikkovasta mainonnasta. Kuluttajariitalautakunta ratkaisee kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisiä erimielisyyksiä ja antaa mm. tuomioistuimille lausuntoja. Lautakunnalla ei ole yleistä neuvontapalvelua; sitä tarjoavat kunnalliset kuluttajaneuvojat.

Tekijänoikeus

Tekijänoikeuden osalta ei ole virallisia valvontaelimiä. Oikeudenhaltijat voivat valtuuttaa eri järjestöt valvomaan oikeuksiaan ja perimään korvauksia puolestaan. Massakäyttötilanteita varten on tekijänoikeuslaissa luotu ns. sopimuslisenssijärjestelmä.⁴³ Opetusministeriön hyväksymän järjestön tulee edustaa lukuisia sen alan teosten tekijöitä, joita koskevien teosten hallinnoinnista on kysymys. Järjestöt hyväksytään määräajaksi, jonka enimmäisaika on viisi vuotta. Hyväksytyt järjestöt antavat vuosittain opetusministeriölle selvityksen hyväksymispäätöksen perusteella tekemistään toimista.

Opetusministeriön hyväksymiä järjestöjä ovat toistaiseksi ainoastaan Säveltäjien Tekijänoikeustoimisto Teosto r.y. ja Kopiosto ry.

Asianajajat

Asianajaja-nimitystä saavat käyttää oikeustieteellisen koulutuksen saaneet henkilöt, joilla on kokemusta asianajotoiminnasta ja jotka ovat läpäisseet Suomen Asianajajaliitto ry:n järjestämän tutkinnon. Asianajajista annettussa laissa on säädetty asianajajille erityinen toimeksiantajilta saatuja tietoja koskeva salassapitovelvollisuus. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 2 §:n mukaan oikeudenkäyntiasiamiehenä ja –avustajana saa toimia ainoastaan asianajaja tai oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö.

Asianajajat voivat ilmoittaa asianajajaluetteloon merkittäväksi erityisosaamisensa alueita. Merkintä perustuu heidän omaan ilmoitukseensa eikä sitä valvota. Asianajajien ammatillisesta valvonnasta vastaa Suomen Asianajajaliitto.

Asianajajien on vuosittainen harjoitettava jatkokoulutusta 18 tuntia. Veloitteen voi täyttää esimerkiksi osallistumalla asianajotoimintaan liittyvälle kurssille, toimimalla lainsäädäntöä valmistelemissä työryhmissä tai opettamalla. Asianajajaliitto valvoo jatkokoulutusveloitteen toteutumista.

⁴³ Sopimuslisenssijärjestelmän mukaan opetusministeriön tarkoitukseen hyväksymän järjestön antama massakäyttöluupa sisältää luvan käyttää myös sellaisten oikeudenhaltijoiden teoksia, joita järjestö ei edusta. Näiden järjestön ulkopuolisten oikeudenhaltijoiden oikeus korvaukseen turvataan siten, että järjestö suorittaa heille yksilöllisen korvauksen. Sopimuksilla siirretään vastuu korvausten maksamisesta käyttäjältä järjestölle.

Asiamiehet

Patenttiasiamiehistä on säädetty patenttiasiamiehistä annetussa laissa (552/1967) ja asetuksessa (636/1969). Niihin sisältyy säännökset patenttiasiamiesten rekisteröimisestä, asiamiehen yleisestä toimenkuvasta, rekisteröityjen asiamiesten toiminnan harjoittamisesta sekä rangaistussäännöksistä. Patentti- ja rekisterihallitus pitää luettelo patenttiasiamiehistä. Asiamiesrekisteriin voidaan merkitä joko oikeushenkilö tai luonnollinen henkilö, joka täyttää edellä mainitut edellytykset. Ammattimainen toiminta patenttiasiamiehenä edellyttää rekisteriin merkitsemistä. Rekisteröinnin edellytyksenä ei ole minkään tutkinnon suorittaminen, vaan rekisteröinti perustuu lähinnä kokemukseen.

PRH valvoo, ettei rekisteriin merkitsemätön henkilö harjoita ammattimaisesti patenttiasiamiehen tointa. PRH:lta ei edellytetä asiamiestoiminnan laadullista valvontaa.

Tavaramerkkiasiamiehistä ei ole Suomessa lainsäädäntöä, eikä heitä koskevaa rekisteriä tai toiminnan valvontaa ole. OHIM ylläpitää tavaramerkki- ja mallioikeusasiamiesten luettelo. Luetteloon pyrkivän on liitettävä anomukseen PRH:n antama todistus siitä, että hakija on hoitanut virastossa vähintään viiden vuoden ajan tavanomaisesti tavaramerkki- tai mallioikeusasioita.

Suomen patenttiasiamiesyhdistys ry on teollisoikeuden ammattilaisten perustama yhdistys. Jäsenyys edellyttää, että henkilö on päätoimisesti vähintään kuuden vuoden ajan toiminut yksityisessä toimistossa ja edustanut sekä konsultoinut päämiehiä patenteihin, tavaramerkkeihin, hyödyllisyysmalleihin ja malleihin liittyvissä asioissa. Ammatillisilla pätevyysvaatimuksilla pyritään takaamaan, että yhdistyksen jäsenet ovat kokeneita ja päteviä asiamiehiä, jotka parhaalla mahdollisella tavalla valvovat toimeksiantajiensa etuja ja noudattavat toiminnassaan hyvää ammattietiikkaa.

Euroopan patenttisopimukseen EPC:hen liittyneiden maiden kansalaiset ja yritykset voivat itse hoitaa patenttiasiansa EPOssa. Muilta edellytetään asiamiestä. EPO suosittelee asiamiehen käyttämistä kaikille. EPOssa on tietokanta eurooppapatenttiasiamiehistä (European patent attorney). Eurooppapatenttiasiamieheltä edellytetään, että hän on läpäissyt ns. EQE (the European qualifying examination) -tutkinnon. Suomen liittyessä EPC:hen tietokantaan hyväksyttiin tuolloin patenttiasiamiesrekisterissä olleet patenttiasiamiehet ilman tutkintoa (ns. grandfather clause). EQE-tutkinto on vaativa, jota osoittaa suomalaiskandidaattien melko alhaiset läpäisyprosentit.⁴⁴

Kauppa- teollisuusministeriön asettama työryhmä selvitti 2000-luvun alkupuolella teollisoikeudellisen asiamiesjärjestelmän kehittämistarpeita. Työryhmä valmisteli ehdotuksen, jossa ehdotettiin säädettäväksi laki, jolla luotaisiin kaikkia teollisoikeusalalla toimivia koskeva vapaaehtoinen rekisteröintijärjestelmä. Ehdotukseen liittyi asiamiesten ammatillista osaamista arvioivien asiamiestutkintojen järjestäminen.⁴⁵ Asian valmistelu on edelleen kesken.

⁴⁴ Vuonna 2007 ensikertalaisia oli 16, joista yksi läpäisi tutkinnon kokonaan ja yksi osittain, eli 87,5 % ei läpäissyt yhtään osiota. Samana vuonna koko tutkintoa yritti uudelleen kaksi, jotka molemmat läpäisivät tutkinnon. Sen sijaan niistä uudelleen yrittäjistä, jotka yrittivät jotakin osiota, läpäisi ainoastaan 15,4 %.

⁴⁵ Teollisoikeudellisen asiamiesjärjestelmän kehittämistyöryhmän muistio. KTM julkaisu 9/2004

7. MENEILLÄN OLEVAT HANKKEET

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonala

Suomen liittyminen mallioikeuden kansainvälistä rekisteröintiä koskevan Haagin sopimuksen Geneven asiakirjaan on valmistelussa. Liittyminen mahdollistaisi suomalaisille elinkeinonharjoittajille sen, että ne voisivat täysimääräisesti hyödyntää kansainvälisiä hakumekanismia.

Tunnusmerkkilainsäädäntötyöryhmä⁴⁶ on esittänyt, että tavaramerkkilainsäädäntö uudistetaan säätämällä kokonaan uusi tavaramerkkilaki ja liittämällä sen osaksi myös nykyinen yhteismerkkilaki. Tavaramerkkilakia on muistion antamisen jälkeen muutettu joitakin kertoja, mutta kokonaisuudistusta ei toistaiseksi ole toteutettu.

Patentti- ja tavaramerkkiasiamiestutkinnon ja -rekisterin perustaminen on edelleen vireillä. Avoinna on edelleen myös asiamiesten ns. client privilege -asema eli sen vahvistaminen, että asiamiehillä on asianajajien salassapito-oikeuden kaltainen oikeus olla ilmaisematta toimeksiantojen yhteydessä saamiaan tietoja. Tämä on ollut tarkoitus kytkeä asiamiestutkinnon ja -rekisterin perustamiseen.

Opetusministeriön hallinnonala

Opetusministeriö julkaisi tekijänoikeuden suuntaviivoja koskevan keskustelumuistion, tekijänoikeuspolitiikan muodostamisesta ja -järjestelmän kehittämisestä.⁴⁷ Muistio on ollut laajalla lausuntokierroksella, jonka yhteenveto ei vielä ole valmistunut.

Opetusministeriö asetti tekijänoikeustoimikunnan, jonka toimikausi päättyy 31.12.2009. Toimikunnan tehtävänä on arvioida lainsäädännön uudistustarpeita ja valmistella niiden suuntaviivoja ministeriölle sekä käsitellä tekijänoikeuksiin liittyvän valmistelun kannanmuodostusta sekä EU-kysymyksissä että kansainvälisellä tasolla.

Tiedonvaihdon ja keskustelun lisäämiseksi toimikunta kutsuu kerran vuodessa koolle tekijänoikeusfoorumia, jonne kutsutaan mm. tekijänoikeuden haltijoita, suojattua aineistoa käyttävää teollisuutta ja viestintäyrityksiä sekä kuluttajien edustajia.

Opetusministeriö selvittää, miten tekijänoikeuslakia tulisi muuttaa niin, että osapuolilla on nykyistä paremmat mahdollisuudet sopia saman lähetyksen samanaikaisesta jakelusta samalle maantieteelliselle alueelle eri jakelukanavissa. Monikanavajakelua selvittänyt työryhmä antoi selvityksensä kesäkuussa 2008, mutta ei päässyt yksimielisyyteen mahdollisesti tarvittavista toimenpiteistä. Selvitys on laajalla lausuntokierroksella.

Opetusministeriössä on vireillä myös työsuhdetekijänoikeutta ja tekijänoikeushallintoa koskevat selvitykset. Tekijänoikeushallintoa arvioidaan hyvän hallinnon näkökulmasta. Työsuhdetekijänoikeutta koskevassa selvityksessä pohditaan sitä, tulisiko tekijänoikeuslakiin ottaa olettama, jonka mukaan työ- ja virkasuhteessa luotujen teosten taloudelliset oikeudet siirtyvät lain nojalla työnantajalle, jolleivät osapuolet toisin sovi. Työsuhdetekijänoikeuden selvitysmies antoi selvityksensä kesäkuussa 2008 ja ehdotti lakiin otettavaksi säännöstä oikeuksien siirtymisestä työnantajalle. Selvitys on laajalla lausuntokierroksella.

⁴⁶ Tunnusmerkkilainsäädäntötyöryhmä muistio, Kauppa- ja teollisuusministeriön työryhmä- ja toimikuntaraportteja 6/2001

⁴⁷ Tekijänoikeuden suuntaviivoja. Keskustelumuistio politiikan muodostamisesta ja järjestelmän kehittämisestä. Opetusministeriö. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007:18. 57 s.

Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonala

Maa- ja metsätalousministeriö on 24.8.2007 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella kasvinjalostajanoikeuslain kokonaisuudistusta. Tavoitteena on tehdä tarvittavat organisatoriset muutokset ja uudistaa rangaistussäännökset. Työryhmän määräaika päättyy 30.6.2008⁴⁸.

Oikeusministeriön hallinnonala

Immateriaalioikeusasioiden tuomioistuinkäsittelyn keskittäminen kuuluu oikeusministeriön hallinnonalaan. Työryhmämietintö⁴⁹ on tätä kirjoitettaessa lausuntokierroksella, joka päättyy 14.4.2008. Mietinnössä on otettu ainoastaan kantaa siihen, mihin tuomioistuimeen asiat tulisi keskittää ja suositeltu keskittämistä markkinaoikeuteen. Keskittämiseen liittyvät yksityiskohdat on toimeksiannon mukaisesti jätetty jatkokäsittelyn varaan. Tarkoituksena on, että jatkokäsittely tapahtuu virkamiestyönä, mutta aikataulu on vielä avoin.

Jatkokäsittelyssä tulee ottaa huomioon immateriaalioikeuksia koskevien riitojen luonne: riidoissa lisääntyvät sopimusoikeuteen, kohtuulliseen korvaukseen ja kilpailuoikeuteen liittyvät kysymykset. Prosessin säilyessä toisaalta hallinto- ja toisaalta siviiliprosessina muutoksenhaun yhtenäistäminen on haasteellista.

⁴⁸ Hankenumero MMM050:00/2007.

⁴⁹ IPR-asioiden tuomioistuinkäsittelyn keskittäminen. Oikeusministeriön työryhmämietintöjä 2007:20. 53 s.
<http://www.om.fi/1201509904859>

8. LOPUKSI

Immateriaalioikeuksien kasvava rooli elinkeinoelämässä ja taloudessa on 2000-luvulla lisännyt alan tutkimusta ja koulutusta. Elinkeinoelämässä on pyritty kehittämään ja rahoittamaan erilaisia hankkeita yritysten osaamisen parantamiseksi. Toistaiseksi puuttuu kuitenkin eri hankkeiden yhteensovittaminen ja koordinointi. Tietoa meneillään olevista hankkeista ei ole kootusti saatavissa.

Hajanaisten elinkeinoelämän ja tutkimuksen hankkeiden koordinointi mahdollistaisi sen, että eri hankkeet tukisivat toisiaan. Kansallisen IPR-strategian tarkoituksena on auttaa yrityksiä ja tutkimuslaitoksia hyödyntämään paitsi omia aineettomia oikeuksiaan myös alan tutkimuksia ja kannustaa toimivaan yhteistoimintaan. IPR-tutkimuksen tulee kattaa eri tieteenalat ja olla jatkuvassa vuorovaikutuksessa myös yhteiskunnan tarpeiden kanssa. IPR-strategia on siten osaltaan parantamassa Suomen kilpailukykyä ja pitkällä tähtäyksellä myös Euroopan kilpailukykyä globaalissa kontekstissa.

Tämä ensimmäinen teollis- ja tekijänoikeuksien infrastruktuurin kokonaisvaltainen peruskartoitus, joka ulottuu oikeuksien synnystä ja hallinnoinnista niiden puolustamiseen, palvelee erityisesti sekä IPR-strategiaan liittyvien että muiden jatkoselvitysten pohjana.